

SZKOLNY
MUSIC BOX

DANUTA
JEZIOROWSKA

PROGRAM NAUCZANIA MUZYKI dla II etapu edukacyjnego

opracowany w ramach projektu

„Tworzenie programów nauczania oraz scenariuszy lekcji i zajęć wchodzących w skład zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces kształcenia ogólnego w zakresie kompetencji kluczowych uczniów niezbędnych do poruszania się na rynku pracy”

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2019

Redakcja merytoryczna – Zbigniew Wiertel
Recenzja merytoryczna – Dorota Pękacka
Ignacy Ołów
Katarzyna Szczepkowska-Szczęśniak
Agnieszka Ratajczak-Mucharska

Redakcja językowa i korekta – Altix

Projekt graficzny i projekt okładki – Altix

Skład i redakcja techniczna – Altix

Warszawa 2019

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
www.ore.edu.pl

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons –
Użycie niekomercyjne 4.0 Polska (CC-BY-NC).
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl>

SPIS TREŚCI

I. Wstęp – ogólne informacje o programie	4
II. Cele ogólne i szczegółowe kształcenia	7
III. Treści nauczania.....	11
III.1. Treści nauczania dla klas IV–VII szkoły podstawowej	15
IV. Zakładane osiągnięcia uczniów	20
IV.1. Procedury osiągania celów.....	21
IV.2. Metody, formy i techniki pracy.....	25
V. Propozycje oceny postępów ucznia	32
VI. Sposoby ewaluacji programu	37
VII. Bibliografia	42

*Dzieci i zegarków nie należy stale nakręcać –
trzeba im pozwolić chodzić*

Jan Paul

I. WSTĘP – OGÓLNE INFORMACJE O PROGRAMIE

Program nauczania muzyki, zatytułowany „Szkolny Music Box!” do kształcenia ogólnego dla ośmioletniej szkoły podstawowej, przeznaczony jest do realizacji w **klasach od IV–VII**. Spełnia on wymogi w odniesieniu do art. 47 ust. 1 pkt 1 lit. a, b, e, f i h ustawy z dnia 14 grudnia 2016 roku – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 roku, poz. 59), Dziennika Ustaw z dnia 24 lutego 2017 roku, poz. 356 – tekst jednolity, wydanego na jego podstawie aktu wykonawczego – Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej.

Zgodnie z „Podstawą programową kształcenia ogólnego” *powszechna edukacja muzyczna adresowana jest do wszystkich uczestników procesu edukacyjnego niezależnie od poziomu zdolności i umiejętności muzycznych, postaw, zainteresowań czy przekonań. Podstawowym jej celem jest przygotowanie świadomych odbiorców i uczestników kultury muzycznej*. Obecnie, według nowej podstawy programowej, kształcenie w szkole podstawowej trwa osiem lat i jest podzielone na dwa etapy edukacyjne. Etap pierwszy, realizowany w formie kształcenia zintegrowanego, to tzw. edukacja wczesnoszkolna obejmująca klasy I-III. Natomiast prezentowany program odnosi się do przedmiotu *muzyka* i został opracowany na potrzeby **II etapu edukacyjnego, obejmującego klasy IV–VII szkoły podstawowej**, gdzie przedmiot ten realizowany jest standardowo w wymiarze 1 godziny tygodniowo. W niektórych szkołach przedmiot może być realizowany w większym wymiarze godzin – w oparciu o dwie lub więcej lekcji tygodniowo – ze względu na wprowadzone dodatkowe programy autorskie.

Dotychczasowe polskie myślenie o edukacji muzycznej, m.in. Burowskiej (1991), to wynik zbieżności pomiędzy podstawami teoretycznymi samej estetyki, psychologii, humanistyki czy elementów etnomuzykologii, które są nierozzerwalnie połączone z osiągnięciami pedagogów innych krajów, zwłaszcza elementów programów wychowania muzycznego Carla Orffa (1895–1982), Emila Jacques-Dalcroze’a (1865–1950) czy Zoltána Kodály’a (1882–1967). Współczesne *programy*

z muzyki w szkole podstawowej, pomimo wieloletnich działań teoretyków i praktyków, opierają się jedynie w sposób wybiórczy na aktualnych trendach i bezpośrednim kontakcie z odbiorcami, jakimi dzisiaj są „cyfrowi tubylcy”.

Według Walugi (2005) „muzyczno-pedagogiczne propozycje rozwiązań Carla Orffa, Emila Jaques-Dalcroze’a oraz Zoltána Kodály’a czy Edwina E. Gordona, a ściślej jego „Teorię uczenia się muzyki” (1985), uznać można za program, któremu twórcy nadali pełną postać w pracach teoretycznych i praktycznych. Należy jednak pamiętać, że ich szczegóły, a także podręczniki czy opracowania teoretyczne są w znacznej mierze dziełem nie tylko samych twórców, ale także bezpośrednich współpracowników i uczniów”.

Poznanie najważniejszych zagadnień teoretycznych, ujętych w podstawie programowej, ułatwi realizację działań i pomoże uczniowi stać się „człowiekiem sztuki”, wrażliwym na świat dźwięków. Przy konstruowaniu niniejszego programu autorka posłużyła się regułami dydaktycznymi korzystnie wpływającymi na realizację zasady trwałości, umiejętności wiedzy oraz postawy, co zapewnia ich sprawdzalność poprzez obserwację i analizę postępów uczniów oraz umożliwi samokontrolę pracy nauczyciela. Lekturą wspomagającą podjęcie decyzji o podstawowym układzie i doborze materiału do konstruowania programu są publikacje szczegółowo omawiające to zagadnienie, m.in. prace Okonia, Kruszewskiego, Kupisiewicza i Siemak-Tylikowskiej (Dylak, 2008).

W treści programu zostały wykorzystane wybrane wątki problemowe pochodzące z powyższych koncepcji, a są nimi: podstawy teoretyczne, psychologiczno-pedagogiczne, treści muzyczno-repertuarowe, preferencje form muzyczno-dydaktycznych, stosunek do świadomego lub spontanicznego kontaktu z muzyką czy wychowawcze funkcje muzyki.

W samym programie w sposób wszechstronny zostały zastosowane wyżej wymienione **teorie muzyczne**, które wyróżniono z uwagi na ich ponadczasowe wartości. Podstawowym kryterium wyboru koncepcji były kluczowe elementy pedagogiki Zoltána Kodály’a- najbliższe autorowi, które z powodzeniem stosuje w szkole podstawowej, a które – podobnie jak Waluga (2005) czy Dadak-Kozicka (1992) – są od lat popularyzowane i rozpowszechniane w szkolnictwie powszechnym.

Podstawowym założeniem autora niniejszego programu jest opieranie się na regułach zgodnych z ogólnie przyjętym podejściem do procesu nauczania. Na tym etapie nauki założeniem podstawy programowej kształcenia ogólnego w szkole podstawowej jest dbałość o integralny rozwój biologiczny, poznawczy, emocjonalny, społeczny i moralny ucznia, zapewniając mu jednocześnie bezpieczne warunki oraz przyjazną atmosferę

do nauki oraz uwzględniając indywidualne możliwości i potrzeby edukacyjne. Program jest tak skonstruowany, aby uczeń, oprócz „uczenia się”, zdobywał również dodatkowe kompetencje, które będą miały wpływ na jego rozwój, takie jak: czytanie, myślenie, wyszukiwanie i selekcjonowanie informacji, komunikowanie się, posługiwanie się technologią informacyjną, krytyczna analiza informacji, rozpoznawanie własnych potrzeb edukacyjnych i działanie w zespole.

Innowacyjność tego programu polega na modułowym i dostosowanym do potrzeb układzie treści nauczania oraz kładzie duży nacisk na zastosowanie nowoczesnych metod i technik pracy na lekcji. Dzięki zawartym zintegrowanym treściom międzyprzedmiotowym pozwala rozwijać uniwersalne umiejętności ucznia. Dużym wsparciem dla tego fragmentu opisu programu był komentarz do „*Podstawy programowej kształcenia ogólnego do muzyki*”, wydanej w formie publikacji ORE, w którym stwierdzono, iż „muzyka pobudza wielostronny, harmonijny i całościowy rozwój ucznia. Poprzez realizację wszystkich jej funkcji (wychowawczej, poznawczej, kształcącej, terapeutycznej, estetycznej, integrującej, ludycznej i kreatywnej), przyczynia się do kształtowania osobowości młodego człowieka otwartego na współczesne wyzwania, wyrażające się w różnorodnych formach ekspresji i zdobywającego nowe kompetencje”¹.

Program przeznaczony jest dla nauczycieli muzyki, ale bezpośrednim odbiorcą jest uczeń szkoły podstawowej. W programie wyraźnie zaznaczono element bezpośredniego kontaktu z muzyką w sali lekcyjnej i poza nią, samo muzykowanie (śpiewanie i gra na instrumentach), ale również kształcenie takich umiejętności, jak komunikatywność, dobra organizacja czasu pracy w zespole, zaangażowanie i chęć ciągłego rozwoju – czyli postrzeganie „muzyki” jako przedmiotu dającego wiele możliwości przy wyborze przyszłego zawodu ucznia, poszukiwania swojego miejsca na rynku pracy, niekoniecznie bezpośrednio związanego z muzyką, ale czerpiącego z niej pomysły i inspiracje twórcze. W programie, poprzez uwrażliwianie na piękno muzyki, zaproponowano działania teoretyczne i praktyczne, które wskazują na jej holistyczną wartość. Zaznaczony jest aspekt kompensacyjno-terapeutyczny, określający specjalne potrzeby edukacyjne (SPE) i pracę zarówno z uczniem szczególnie zdolnym, jak i dysfunkcyjnym (indywidualizowanie procesu nauczania). Ten etap edukacyjny jest również dobrym momentem na wprowadzenie tematów oświatowych, dotyczących ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, a także poszanowania przynależnych każdemu praw autorskich.

II. CELE OGÓLNE I SZCZEGÓŁOWE KSZTAŁCENIA

Podstawowym celem autora niniejszego programu jest podejście zgodne z założonymi koncepcjami procesu nauczania oraz wytycznymi do tworzenia programów i scenariuszy (Borgensztajn i in., 2018), z uwzględnieniem specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów (Dobrowolska, 2018).

Program zakłada ujęcie celów ogólnych opartych na rozwoju **podstawowych zdolności muzycznych** tj. śpiew z emisją głosu i ćwiczeniami mowy, gra na prostych instrumentach, słuchanie i tworzenie muzyki, sprawności ruchowo-muzyczne umożliwiające uprawianie muzykowania, stosując najprostsze formy w zakresie, na jaki pozwalają indywidualne możliwości uczniów, włączając w to uczniów z SPE.

Powołując się na założenia *podstawy programowej przedmiotu muzyka*, realizacja podstawowych *celów kształcenia – wymagań ogólnych* brzmi następująco:

1. *indywidualna i zespołowa ekspresja muzyczna* (uczeń indywidualnie i zespołowo muzykuje, tworzy i improwizuje proste struktury dźwiękowe i układy ruchowo-taneczne, przedstawia cechy i charakter wykonywanych utworów werbalnie i pozawerbalnie, rozwijając swoje zdolności i umiejętności muzyczne, preferencje oraz umiejętności wartościowania wytworów kultury),
2. *język i funkcje muzyki, myślenie muzyczne, kreacja i twórcze działania* (uczeń rozumie podstawowe pojęcia i terminy muzyczne niezbędne w praktyce wykonawczej, percepcji oraz prowadzeniu rozmów o muzyce, poszukiwaniu informacji i twórczym działaniu, dostrzegając przy tym wzajemne relacje między nimi),
3. *wiedza o kulturze muzycznej, narodowym i światowym dziedzictwie kulturowym* (uczeń interpretuje zjawiska związane z kulturą muzyczną, słucha muzyki, rozpoznaje, rozróżnia i omawia jej cechy, przedstawia własny stosunek do słuchanego i wykonywanego repertuaru, jest świadomym odbiorcą sztuki).

Cele szczegółowe edukacji muzycznej zostały podzielone na:

1. **Wiadomości**, gdzie uczeń zna:
 - podstawowe pojęcia i terminy muzyczne,
 - najwybitniejszych przedstawicieli muzyki,
 - nazwy i podział instrumentów muzycznych,
 - rodzaje zespołów muzycznych,
 - barwy głosów ludzkich,
 - metodę relatywnego czytania nut,
 - tańce ludowe i narodowe,
 - obrzędy, zwyczaje i tradycje swojego regionu,
 - podstawowe formy muzyczne,

- utwory wokalne, instrumentalne i wokально-instrumentalne,
- zjawiska społeczne odnoszące się do muzyki,
- zagadnienia aktualnego życia muzycznego,
- regulacje prawa autorskiego,
- repertuar kulturalnego człowieka,
- instytucje upowszechniające kulturę muzyczną.

2. **Umiejętności**, gdzie uczeń:

- śpiewa pieśni i piosenki,
- stosuje fonogestykę,
- gra na instrumentach muzycznych,
- komponuje i tworzy,
- odtwarza ruchem proste rytmy i kroki taneczne,
- stosuje pojęcia muzyczne,
- wskazuje elementy dzieła muzycznego,
- rozpoznaje brzmienie instrumentów i zespołów muzycznych,
- muzykuje indywidualnie lub zespołowo,
- improwizuje oraz tworzy wielorakie wypowiedzi muzyczne,
- tworzy ilustracje ruchowe do muzyki oraz różnoraki akompaniament,
- potrafi zastosować prawidłową emisję głosu,
- dba o higienę głosu,
- świadomie i aktywnie słucha wybranych przykładów literatury muzycznej różnych epok,
- rozpoznaje i potrafi dokonać analizy dzieła muzycznego,
- werbalizuje emocje i odczucia,
- potrafi odzwierciedlić graficznie cechy muzyki,
- posługuje się multimediami oraz wykorzystuje w praktyce technologie informacyjną.

3. **Cele wychowawcze**, czyli **postawy**, gdzie uczeń:

- wykazuje szacunek dla kultury polskiej i europejskiej,
- docenia wartość muzyki ludowej,
- angażuje się w projekty artystyczne,
- rozwija potrzeby obcowania z dziełami muzyki i korzystania z dóbr kultury,
- wartościuje swój potencjał twórczy,
- kreuje kulturę artystyczną szkoły i środowiska,
- aktywnie uczestniczy w różnorodnych wydarzeniach artystycznych,
- promuje działania własne i środowiska,
- wykazuje postawę tolerancji dla preferencji muzycznych innych osób, twórców i wykonawców,

- kształtuje wrażliwość na piękno muzyki,
- dostrzega pozytywny aspekt działań muzycznych.

Zgodnie z *podstawą programową kształcenia ogólnego z komentarzem*¹ najważniejsze **umiejętności** rozwijane w ramach kształcenia ogólnego w szkole podstawowej to:

- *sprawne komunikowanie się w języku polskim oraz w językach obcych nowożytnych,*
- *sprawne wykorzystywanie narzędzi matematyki w życiu codziennym, a także kształcenie myślenia matematycznego,*
- *poszukiwanie, porządkowanie, krytyczna analiza oraz wykorzystanie informacji z różnych źródeł,*
- *kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin, ze świadomym wykorzystaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki, w tym programowania,*
- *rozwiązywanie problemów, również z wykorzystaniem technik mediacyjnych,*
- *praca w zespole i społeczna aktywność,*
- *aktywny udział w życiu kulturalnym szkoły, środowiska lokalnego oraz kraju.*

Zgodnie z Polską Ramą Kwalifikacji (Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, Dz.U. z 2016 r., poz. 64, z późn. zm.) opis wiadomości i umiejętności zdobytych przez ucznia w szkole podstawowej jest przedstawiany w języku efektów uczenia się.

Z powyższych wymagań wynika, że nowa podstawa programowa zakłada stopniowe doświadczanie i praktyczne poznawanie muzyki w jej wielu ujęciach, formach, sposobach i zadaniach. Zawarte w podstawie zagadnienia teoretyczne mają służyć wyłącznie do prawidłowego i samodzielnego wykonywania utworów, a także właściwego ich odbioru oraz rozumienia.

Cele zawarte w treściach kształcenia programu realizowane są w toku aktywności muzycznej dzieci, tj. ekspresji wykonawczej (odtworzenia muzyki), percepcji muzyki (słuchania muzyki), twórczości muzycznej (tworzenia muzyki), a także w integracji muzyki, jej korelacji tudzież edukacji włączającej z różnymi jej obszarami przedmiotów, takich jak język polski i języki obce, przyroda, sztuka (w tym najbardziej plastyka) oraz zajęcia ruchowe.

Program zakłada zwrócenie uwagi na rolę, jaką w tym specyficznym procesie pełni **nauczyciel muzyki**, który jako aktywny animator i zarazem osobowość życia muzycznego nieustannie dąży do uwrażliwienia uczniów na jej piękno i stwarza kreatywną potrzebę obcowania z nią. Organizuje przestrzeń wokół siebie w taki sposób, by przekazywać przyjemność, jaką niesie za sobą muzyka oraz uświadamia jej

pasjonującą obecność w życiu każdego człowieka i każdej społeczności. Przedstawia jej ponadczasową wartość wniesioną w świat kultury i chronologii życia, wychodząc naprzeciw bezpośredniemu kontaktowi z uczniem lub grupą, tworząc interakcję-edukację, czyli radość z faktu obcowania z muzyką. Przy realizacji wyznaczonych celów edukacyjnych od przygotowania i osobowości nauczyciela muzyki będzie wiele zależeć. Każdy bowiem nauczyciel ma inny sposób nauczania i kładzie nacisk na inne aspekty twórczości, posiada zróżnicowaną umiejętność grania na instrumentach, a czasami wręcz jego osobowość stanowi swoistą „ikonę” szkoły, w której uczy. Jednak, jeśli lepiej pozna siebie i swoich uczniów, to jego zaangażowanie niejednokrotnie będzie więcej, niż najlepsze techniki skutecznego nauczania.

III. TREŚCI NAUCZANIA

Zgodnie z aktualnym zapisem podstawy programowej program nauczania *muzyki* w klasach IV–VII obejmuje realizację następujących **treści nauczania – wymagań szczegółowych**:

I. Indywidualna i zespołowa ekspresja muzyczna.

1. W zakresie śpiewu. Uczeń:

- a) śpiewa ze słuchu lub/i z wykorzystaniem nut (w zespole, solo, a cappella, z akompaniamentem) minimum 10 różnorodnych utworów wokalnych w roku szkolnym:
 - piosenki z repertuaru dziecięcego, młodzieżowego, popularnego i ludowego,
 - wybrane pieśni (w tym artystyczne i patriotyczne),
 - kanony;
- b) poprawnie śpiewa z pamięci, zachowując należytą postawę, hymn państwowy „Mazurek Dąbrowskiego”;
- c) śpiewa, dbając o emisję i higienę głosu, stosuje ćwiczenia oddechowe, dykcyjne i inne, zachowując naturalne właściwości głosu;
- d) wykonuje solo lub w zespole „rapowanki”, rytmiczne recytacje itp.;
- e) tworzy z pomocą nauczyciela i samodzielnie:
 - struktury melodyczne,
 - sygnały dźwiękowe (w kontekście danej tonalności),
 - prosty dwugłos (burdon, ostinato, głos towarzyszący górny lub dolny),
 - głosowe ilustracje dźwiękowe (onomatopeje) do scen sytuacyjnych, tekstów literackich i obrazów;
 - improwizuje wokalnie oraz tworzy – pod kierunkiem nauczyciela i samodzielnie – różnorodne wypowiedzi muzyczne według ustalonych zasad.

2. W zakresie gry na instrumentach. Uczeń:

- a) gra na instrumentach ze słuchu lub/i przy pomocy nut (w zespole lub/i solo) na jednym lub kilku instrumentach melodycznych (do wyboru np. flet podłużny, flażolet/flecik polski, pianino, keyboard, gitara, dzwonki, metalofon, ksylofon i inne) oraz perkusyjnych niemelodycznych:
 - schematy rytmiczne,
 - melodie,
 - proste utwory,
 - akompaniamenty;
- b) gra na wybranym instrumencie melodycznym Hymn Europy (instrumentalną wersję „Ody do radości” L. van Beethovena);
- c) odtwarza za pomocą gestów i dźwięków proste rytmy i schematy rytmiczne;
- d) tworzy z pomocą nauczyciela i samodzielnie:

- proste struktury rytmiczne,
 - swobodny akompaniament rytmiczny i melodyczny,
 - instrumentalne ilustracje dźwiękowe do scen sytuacyjnych, tekstów literackich i obrazów;
- e) improwizuje oraz tworzy – pod kierunkiem nauczyciela lub/i samodzielnie – różnorodne wypowiedzi muzyczne według ustalonych zasad, z użyciem dostępnych lub wykonanych przez siebie instrumentów.
3. *W zakresie ruchu przy muzyce. Uczeń:*
- a) odtwarza ruchem proste rytmy i schematy rytmiczne;
- b) wykonuje podstawowe kroki, figury i układy taneczne:
- polskich tańców narodowych: poloneza, kujawiaka i krakowiaka,
 - wybranych tańców ludowych (szczególnie własnego regionu),
 - wybranych tańców różnych narodów,
 - wybranych tańców towarzyskich (fakultatywnie);
- c) improwizuje za pomocą gestu i ruchu oraz tworzy ilustracje ruchowe do muzyki.
4. *W zakresie słuchania i percepcji muzyki. Uczeń:*
- a) świadomie słucha wybranych dzieł literatury muzycznej (fragmentów lub/i w całości):
- reprezentatywnych dla kolejnych epok (od średniowiecza do współczesności),
 - muzyki jazzowej i rozrywkowej,
 - polskich pieśni artystycznych i patriotycznych,
 - utworów ludowych w postaci oryginalnej i artystycznie opracowanej;
- b) rozpoznaje ze słuchu:
- brzmienie instrumentów muzycznych,
 - brzmienie głosów ludzkich: sopran, alt, tenor, bas,
 - podstawowe formy muzyczne: AB, ABA, ABA1, rondo i wariacje,
 - polskie tańce narodowe,
 - aparat wykonawczy: solistę, zespół kameralny, chór, orkiestrę, big-band i zespół folkowy;
- c) rozpoznaje i analizuje utwory muzyczne, określając ich elementy, nastrój i charakter, formułuje wypowiedzi, stosując pojęcia charakterystyczne dla języka muzycznego;
- d) przedstawia słuchaną muzykę za pomocą środków pozamuzycznych (łącząc muzykę z innymi obszarami wiedzy):
- odzwierciedla graficznie cechy muzyki i strukturę form muzycznych,
 - rysuje, maluje oraz układa teksty do muzyki,
 - werbalizuje emocje i odczucia,
 - opisuje słowami cechy i charakter słuchanych utworów.

II. Język i funkcje muzyki, myślenie muzyczne, kreacja i twórcze działania. Uczeń:

1. *zna, rozumie i wykorzystuje w praktyce:*
 - a) podstawowe pojęcia i terminy muzyczne (pięciolinia, klucz, nuta, pauza, wartość rytmiczna, dźwięk, gama, akord, akompaniament) oraz zależności między nimi;
 - b) określa podstawowe elementy muzyki (rytm, melodię, harmonię, agogikę, dynamikę, kolorystykę, artykulację);
2. *odczytuje i zapisuje elementy notacji muzycznej:*
 - a) nazywa dźwięki gamy, rozpoznaje ich położenie na pięciolinii;
 - b) różnicuje wartości rytmiczne nut i pauz;
 - c) zna skróty pisowni muzycznej: repetycja, volty, da capo al fine;
 - d) zna podstawowe oznaczenia metryczne, agogiczne, dynamiczne i artykulacyjne oraz fermatę;
 - e) potrafi posługiwać się symboliką beznutową (np. tabulaturą, fonogestyką, tataizacją);
3. *wykazuje się znajomością i dokonuje podziału:*
 - a) instrumentów muzycznych ze względu na źródło dźwięku – nazywa i charakteryzuje je;
 - b) głosów ludzkich (sopran, alt, tenor, bas) oraz technik wokalnych (np. śpiew estradowy, śpiew biały, jodłowanie i inne);
 - c) aparatu wykonawczego (solista, zespół kameralny, chór, orkiestra, big-band, zespół folkowy);
4. *wykazuje się znajomością i dokonuje charakterystyki:*
 - a) muzyki ze względu na jej rodzaj (wokalna, instrumentalna, wokально-instrumentalna, artystyczna, rozrywkowa, ludowa oraz do wyboru: sakralna, filmowa, teatralna i inne);
 - b) stylów muzycznych (do wyboru: pop, rock, jazz, folk, rap, techno, disco, reggae i inne);
 - c) form muzycznych: budowa okresowa, AB, ABA, ABA1, kanon, rondo, wariacje, pieśń, opera, balet, operetka, musical, koncert, symfonia;
 - d) faktury muzycznej: homofoniczna, polifoniczna;
5. *określa charakterystyczne cechy:*
 - a) polskich tańców narodowych: poloneza, mazura, kujawiaka, oberka, krakowiaka;
 - b) wybranych polskich tańców ludowych z uwzględnieniem własnego regionu;
 - c) wybranych tańców towarzyskich i współczesnych;
6. *wymienia nazwy epok w dziejach muzyki (średniowiecze, renesans, barok, klasycyzm, romantyzm, muzyka XX w.) oraz potrafi wskazać kompozytorów reprezentatywnych dla nich;*
7. *porządkuje chronologicznie postacie kompozytorów: np. Mikołaj Gomółka, Jan Sebastian Bach, Antonio Vivaldi, Wolfgang Amadeusz Mozart, Ludwig van*

- Beethoven, Fryderyk Chopin, Stanisław Moniuszko, Karol Szymanowski, Witold Lutosławski, Wojciech Kilar, Henryk Mikołaj Górecki, Krzysztof Penderecki i inni;*
8. *potrafi uzasadnić własne preferencje muzyczne, argumentując swoje wybory;*
 9. *tworzy, odtwarza i zapisuje muzykę przy użyciu dostępnych technologii.*

III. Kultura muzyczna, narodowe i światowe dziedzictwo kulturowe. Uczeń:

1. *zna repertuar kulturalnego człowieka, orientując się w sztandarowych utworach z dziejów historii muzyki i współczesnej kultury muzycznej oraz wartościowej muzyki popularnej;*
2. *zna i wymienia instytucje upowszechniające kulturę muzyczną we własnym regionie, kraju i na świecie oraz ich działalność, a także śledzi wydarzenia artystyczne;*
3. *poszukuje informacji o muzyce w wydawnictwach książkowych, multimedialnych i innych dostępnych źródłach;*
4. *poznaje przykłady muzycznej twórczości ludowej, obrzędy, zwyczaje, tradycje swojego regionu;*
5. *wyszukuje nagrania z literatury muzycznej w celu zilustrowania twórczości kompozytorów, cech epoki, charakterystyki stylów, przygotowując prezentacje lub/i muzyczne portfolio;*
6. *uczestniczy w tworzeniu artystycznych projektów edukacyjnych o charakterze interdyscyplinarnym (również z wykorzystaniem technologii informacyjnej);*
7. *angażuje się w kreowanie kultury artystycznej swojej szkoły i najbliższego środowiska;*
8. *uczestniczy realnie lub wirtualnie w różnorodnych wydarzeniach muzycznych;*
9. *stosuje zasady wynikające ze świadomego korzystania i uczestniczenia w dorobku kultury muzycznej: odpowiednie zachowanie podczas koncertu, przedstawienia operowego itp., tolerancja dla preferencji muzycznych innych osób oraz szacunek dla twórców i wykonawców.*

Układ treści w programie posiada charakter spiralny, tak więc do poszczególnych cykli tematycznych powraca się, by pogłębić wiedzę, zwiększyć jej zakres i stopniowo rozszerzać umiejętności, doprowadzając do kształtowania kompetencji niezbędnych w dalszych etapach edukacji. Jednak zgodnie z myślą Kodalya i Orffa muzykowanie ma wyprzedzać wiedzę muzyczną, która w tym wypadku ma jedynie służyć wyjaśnieniu, przybliżeniu pewnych cech muzycznych poznawanych pieśni i utworów muzycznych. Proponowany program nauczania muzyki zawiera następujące obowiązkowe formy aktywności muzycznej, które realizowane są we wszystkich klasach na II etapie nauki, takich jak: śpiew, gra na instrumentach, percepcja, słuchanie muzyki, tworzenie muzyki i improwizacja, ruch przy muzyce. W wymaganiach szczegółowych (treściach

nauczania) poszczególnym punktom (treściom zawartym w wymaganiach ogólnych) przyporządkowano umiejętności, jakie zdobywa uczeń w zakresie śpiewu, gry na instrumentach, ruchu przy muzyce oraz słuchania i percepcji muzyki.

Proponowany program zakłada rozwój podstawowych kompetencji do dalszego umuzykalniania uczniów, które to kompetencje nabyli na wcześniejszym etapie nauczania początkowego w klasach I-III. W klasie czwartej nauczyciel wyrównuje poziom nauki. Po wnikliwej obserwacji i analizie wybiera te treści, które będą spełniały oczekiwania grupy, z którą pracuje. Celem programu jest aktywne muzykowanie, czyli zabawa, taniec i ruch z piosenką, które wraz z wiekiem uzupełniane są przez kolejne umiejętności (percepcja, analiza – zawsze jednak z poprzedzającą je praktyką muzyczną). Zawarte w programie **treści nauczania** pozwalają nauczycielowi podjąć decyzję o indywidualnym doborze poszczególnych modułów, które na każdym poziomie powinny zadziałać wymiennie w zależności od środowiska, grupy uczniów i indywidualnych dostosowań edukacyjnych. Realizacja treści programu winna umożliwiać każdemu uczniowi rozwijanie kreatywności oraz kompetencji społecznych, takich jak współdziałanie, współodpowiedzialność, umiejętność prezentacji osiągnięć indywidualnych i zespołowych, pełnienie różnorodnych funkcji w grupie, tolerancję dla gustów i upodobań oraz tradycji kulturowych odmiennych od własnych.

III.1. Treści nauczania dla klas IV–VII szkoły podstawowej

Niniejszy rozdział opisuje w formie tabelarycznej zakres materiału do realizacji dla poszczególnych klas szkoły podstawowej, począwszy od klasy IV do VII.

Tabela 1. Treści nauczania dla klasy 4 szkoły podstawowej

Problem modułowy	Materiał do realizacji (przewidywana ilość godzin)	Numer podstawy programowej
Czytanie muzyki ze zrozumieniem	Pojęcia muzyczne z zakresu podstawowych pojęć czytania nut (nazwy dźwięków, solmizacja, klucze muzyczne, znaki chromatyczne, skale, gamy itp.); elementy dzieła muzycznego; fonogestyka i tataizacja; nauka czytania nut metodą relatywną wg metody Z. Kodály na podstawie wybranych utworów muzyki ludowej; rytmizowanie mowy, echo rytmiczne, kanon rytmiczny, tworzenie rytmu z towarzyszeniem ostinata rytmicznego, dobieranie tekstów do podanych rytmów, kontynuacja i improwizacja podobnego rytmu i melodii. (częściowo na każdej lekcji; sumarycznie 7 h)	I.1.1, I.1.3, I.2.1, II.1.1, II.2.5

Muzyczny warsztat	Śpiew: repertuar – śpiewnik dla każdego; emisja głosu – postawa śpiewacza, podparcie oddechowe, higiena głosu, podział głosów i inne; ruch: ćwiczenia ruchowe, realizacja ruchowa rytmu, ćwiczenia inhibicyjno-incytacyjne oraz polirytmiczne, tworzenie kanonu ruchowego, ćwiczenia ze zmianą szybkości, przyśpieszenia i zwalniania, ćwiczenia improwizacji ruchowej – zadania, zabawy przy wykorzystaniu instrumentarium Orffa; taniec: rytmy taneczne; pojęcia związane z tańcem; umiejętność podstawowych kroków tanecznych. (częściowo na każdej lekcji; sumarycznie 10 h)	I.2.1, I.4.1, I.4.4 II.1.2, III.3
Muzyczna kartka z kalendarza	Symbole narodowe i rola pieśni oraz utworów artystycznych; repertuar wybranych pieśni; pojęcia muzyczne związane z patriotyzmem; muzyczny kalendarz uroczystości szkolnych: pastoralki i kolędy, obrzędy świąteczne, święta wielkanocne, święta majowe i inne; śpiew i gra na instrumentach melodycznych – solo i w zespole (keyboard, skrzypce, pianino, gitara, flety i inne). (okazjonalnie na lekcji; sumarycznie 5 h)	I.1.2, I.2.1, I.4.1 c, I.4.3, II.1.1, II.2.1, II.2.2, II.2.4
Wielobarwność folkloru	Polski folklor w muzyce – postać Oskara Kolberga i jego dzieło, podział i znajomość regionów Polski; tańce polskie: krakowiak, kujawiak, polonez, mazur, oberek, tańce regionalne (w tym śląskie); tańce innych narodów: samba, walc, polka, marsz; działania muzyczno-ruchowe w teorii i praktyce na podstawie wybranego materiału muzycznego. (okazjonalnie na lekcji; sumarycznie 5 h)	I.1.1, I.1.3, I.3.3, I.4.1 d, I.4.2 d, I.4.3, I.4.4, II.1.1, II.1.2, II.5.1, III.3,
Chopin, Lutosławski – czy ktoś jeszcze?	Szkolny konkurs wiedzy o kompozytorach, quizy, projekt edukacyjny, konkursy, festiwale, przeglądy muzyczne – udział w roli wykonawcy i słuchacza; muzyczny savoir vivre; znajomość biografii dotyczących kompozytorów i dzieł scenicznych (przewodniki operowe, koncertowe, baletowe, po muzyce kameralnej, zasoby biograficzne itp.), multimedialne źródła wiadomości o kompozytorach, aplikacje, komputerowegry edukacyjne typu <i>Chopin Competition</i> , <i>Selfie with Chopin</i> , <i>Spacerownik po Warszawie Lutosławskiego</i> i in. (okazjonalnie na lekcji; sumarycznie 5 h – dodatkowo na zajęciach pozalekcyjnych)	I.1.1, I.1.3, I.4.1, I.4.3, I.4.4, II.1.1, II.1.2, II.2.4, II.3.1, II.6, II.7, III.1, III.3
łącznie w klasie IV – 32 godziny		

Tabela 2. Treści nauczania dla klasy 5 szkoły podstawowej

Problem modułowy	Materiał do realizacji (przewidywana ilość godzin)	Numer podstawy programowej
Zagraj solo albo razem	Obsada wykonawcza utworu muzycznego; typy orkiestr i zespołów muzycznych (solista, chór, zespół kameralny); dyrygent i jego rola w zespole; podstawowy słownik pojęć związanych z aparatem wykonawczym; muzykowanie na instrumentach Carla Orffa; rola zespołów muzycznych. (częściowo na każdej lekcji; sumarycznie 10 h)	I.1.1.a; I.2.1.c; II.1.1; II.2.1/2 II.2.3
Formy muzyczne czy do pieczenia?	Okresowa budowa utworu muzycznego, forma AB, ABA, ABA1, wariacje, rondo, kanon; gra, śpiew, zabawa w zespole; podstawowa terminologia z zakresu form muzycznych i sposoby przekształcania utworu; pojęcia homofonia, polifonia; elementy improwizacji. (sumarycznie 2 h)	I.1.1.a; I.2.1.b; I.2.5; II.1.1; II.1.2; II.2.1/2; II.2.5; II.4.3
Muzyka od kuchni	Potencjał instrumentów – rozpoznawanie brzmienia, barwy, budowy instrumentów, ich podział na grupy i rodziny; podstawowe pojęcia dotyczące instrumentów; gra na instrumentach, tworzenie prostych akompaniamentów – kompozycja; konstruowanie prostych instrumentów. (częściowo na każdej lekcji; sumarycznie 10 h)	I.2.1a; I.2.1b; I.2.1c; I.2.1d; I.2.3; I.2.5; I.4.1c; I.4.1d; I.4.2a; II.2;
Super gwiazdy muzyki przez wieki	Spotkanie z twórcą muzycznym; instytucje kultury w moim otoczeniu; znajomość i sposoby ich wykorzystania na lekcji; muzyka rozrywkowa na przestrzeni wieków: nowe gatunki muzyczne XX i XXI wieku; trendy, pojęcia oraz przegląd najnowszych zjawisk i zespołów muzycznych. (okazjonalnie na lekcji; sumarycznie 3 h – dodatkowo na zajęciach pozalekcyjnych)	I.2.1a; I.2.1b; I.2.1c; II.3; III.1,2,3,6
Abecadło muzyczne raz jeszcze	Podstawowe wiadomości o muzyce – opowiadaj, obserwuj i twórz muzykę na różne sposoby; gama, tonacja, skale muzyczne; wartości nut, oznaczenia taktowe – prezentacja muzyczna od A do Z. (częściowo na każdej lekcji; sumarycznie 7 h)	I.1.1.a; I.4.1; II.1.1; II.3.3; III.1; III.2
Łącznie w klasie V – 32 godziny		

Tabela 3. Treści nauczania dla klasy 6 szkoły podstawowej

Problem modułowy	Materiał do realizacji (przewidywana ilość godzin)	Numer podstawy programowej
Wirtualne laboratorium muzyczne	Percepcja i analiza utworu muzycznego-terminologia; niezwykle instrumenty i mechanizmy grające – zrób to sam; akompaniament w muzyce na multimediami (komputer, tablet, telefon). (częściowo na każdej lekcji; sumarycznie 5 h. Im starsza klasa, tym więcej czasu; dodatkowo na zajęciach pozalekcyjnych)	I.2.1; II.3.1; III.1,3,5,6,9
Spacer ze śpiewem	Znajomość pieśni i piosenek; istota głosu w muzyce; czytanie nut, tworzenie śpiewników na każdą okazję (szanty, pieśni, harcerskie, biesiadne, religijne, turystyczne, wojskowe i historyczne, ludowe, estradowe, kabaretowe, obcojęzyczne i inne). (okazjonalnie na wybranej lekcji; sumarycznie 10 h)	I.1...; II.1...I.2.1a; I.2.1b; II.2.,3; II.4.1; III. 8; III.9
Design muzycznego salonu	Style i kierunki w muzyce, czyli o epokach i jej twórcach: ogólna charakterystyka epok od średniowiecza po style i kierunki współczesne; przykłady muzyczne i ich twórcy. (częściowo na każdej lekcji; sumarycznie 3 h; dodatkowo na zajęciach pozalekcyjnych)	I.3; II.1.2; II.2.3; II.3.1; II.4.1; II.4.3 i 4; III.
Znajdź muzykę wokół	Cykl lekcji związanych z pojęciem muzyki jako elementu interdyscyplinarnego związanego np. ze sztuką (filmem, teatrem, wystawą, książką, performancem itp.), reklamą, prasą, designem, innymi przedmiotami szkolnymi typu historia, języki obce, ekologia, przyroda, sport itd. Ja jako muzyk – mój zawód w przyszłości; kształtowanie umiejętności biznesowych niezbędnych do odniesienia sukcesu na rynku muzycznym (m.in. kompetencje cyfrowe, zarządcze); wolontariat a muzyka; dziedziny związane z muzyką: muzykoterapia, muzykologia, arteterapia i jej pochodne. (częściowo na każdej lekcji; sumarycznie 9 h; dodatkowo na zajęciach pozalekcyjnych)	I, II, III, IV
Słownik muzyki dla żółtodzioba	Poszanowanie, znajomość narodowego i światowego dziedzictwa muzycznego oraz kulturowego; prawa własności intelektualnej, prawa autorskie. (częściowo na każdej lekcji; sumarycznie 5 h; dodatkowo na zajęciach pozalekcyjnych)	I.4. 2–4; II.2.2; III.5,6,7,8,9 oraz rozszerzenie materiału
łącznie w klasie VI – 32 godziny		

Tabela 4. Treści nauczania dla klasy 7 szkoły podstawowej

Problem modułowy	Materiał do realizacji (przewidywana ilość godzin)	Numer podstawy programowej
Rozrywka z muzyką	Przeboje muzyki rozrywkowej i taniec z historią w tle: przegląd zespołów młodzieżowych; współczesne kierunki muzyki; znajomość festiwalu, przeglądów i koncertów (okazjonalnie na lekcji; sumarycznie 6 h; dodatkowo na zajęciach pozalekcyjnych)	I.1.2 a; I.3.1; I.3.2) a-d; I.4.1.a-d; II.2.2; II.8,9; III.1,2,3
Kliknij w nutę lub aplikuj	Nowoczesne multimedia pod ręką (zastosowanie aplikacji i muzycznych programów komputerowych – pokaz efektów prac). (okazjonalnie na lekcji; sumarycznie 6 h; dodatkowo na zajęciach pozalekcyjnych)	Zastosowanie całej PP, w szczególności II.9; III.5–7
Panorama muzyki	Muzyka na przestrzeni dziejów – wiedza i praktyka wraz z korelacją między przedmiotami. Przygotowanie do olimpiady, konkursów, festiwalu, występów itp. (częściowo na lekcji; sumarycznie 5 h; dodatkowo na zajęciach pozalekcyjnych)	PP z rozszerzeniem lub dostosowaniem do SPE
Grająca szafa	Lista poznanych utworów, biografii kompozytorów; stworzenie biblioteki muzycznej dla każdego. (okazjonalnie na lekcji; sumarycznie 10 h; dodatkowo na zajęciach pozalekcyjnych)	PP z rozszerzeniem lub dostosowaniem do SPE
Mój paszport muzyczny	Wykaz wiedzy i umiejętności zdobytych na przestrzeni całego roku szkolnego (lista zebranych osiągnięć i sukcesów). (częściowo na lekcji; sumarycznie 5 h; dodatkowo na zajęciach pozalekcyjnych)	PP z rozszerzeniem lub dostosowaniem do SPE
	Łącznie w klasie VII – 32 godziny	
	RAZEM 128 godzin lekcyjnych w klasach od IV do VII	

Dodatkowe treści stanowiące rozszerzenie programowe powinny być realizowane na zajęciach pozalekcyjnych.

IV. ZAKŁADANE OSIĄGNIĘCIA UCZNIÓW

Ten rozdział programu jest odpowiedzią na pytanie, co powinien umieć i wiedzieć uczeń po zrealizowaniu poszczególnych działów prezentowanych powyżej. Koniecznością pierwszych lekcji muzyki w nowym roku szkolnym jest czas poświęcony na omówienie szczegółowych procedur klasyfikowania i oceniania z przedmiotu. Taki dokument powinien być zamieszczony na stronie szkolnej i upubliczniony rodzicom, jak i przede wszystkim podany do wiadomości na pierwszych lekcjach samym uczniom.

Ze względu na specyfikę przedmiotu artystycznego uczniowie muszą dokładnie znać i rozumieć reguły pracy na lekcji muzyki, aby móc je właściwie wypełniać.

Szczegółowy zapis zakładanych osiągnięć uczniów podany jest w pełnym brzmieniu w podstawie programowej dla II etapu nauki dla uczniów szkół podstawowych. Zatem uczeń kończący edukację muzyczną na drugim etapie nauczania powinien **znać podstawowe terminy muzyczne** i stosować je w praktyce w czasie śpiewu, gry na instrumentach i rozmowy o muzyce. Dalej powinien **odczytywać i zapisywać** podstawowe oznaczenia muzyczne dotyczące elementów notacji muzycznej, skrótów pisowni muzycznej, podziału wartości rytmicznych, metrum, oznaczeń agogicznych, dynamicznych, artykulacyjnych. Podstawowym efektem będzie kształcenie na każdym poziomie osiągnięć w dziedzinie **umiejętności śpiewania** polskiego hymnu państwowego, wybranych pieśni patriotycznych, kanonów, piosenek dziecięcych, młodzieżowych i popularnych. Drugim wielkim rezultatem będzie **gra na instrumentach** schematów rytmicznych, melodii, prostych utworów oraz hymnu Europy. Kolejnym osiągnięciem uzależnionym od stopnia uzdolnień grupy lub pracy indywidualnej z uczniem będzie: odtwarzanie prostych rytmów z wykorzystaniem ruchu i zastosowaniem tataizacji, wykonywanie podstawowych **kroków i figur z wybranych tańców ludowych i towarzyskich**, znajomość cech charakterystycznych polskich tańców narodowych, tworzenie improwizacji (wokalnych, instrumentalnych, ruchowych) oraz układanie prostych rytmów i akompaniamentów. Uczeń powinien również **wymieniać przykłady instrumentów** z trzech podstawowych grup, **rozpoznawać głosy wokalne**, określać **aparatus wykonawczy muzyki** wokalne i instrumentalnej (obsada wykonawcza utworu muzycznego), rozpoznać i dokonać opisu struktury form muzycznych (typu AB, ABA, ABA1, wariacje, rondo, kanon), rozróżniając również fakturę jednogłosową i wielogłosową. Wiedzą tą będzie operował wówczas, gdy będzie podawać nazwy okresów w dziejach muzyki i będzie potrafił przyporządkowywać do nich wybranych kompozytorów. Uczeń swoją postawą powinien wyrażać muzykę za pomocą środków pozamuzycznych, wykorzystując zdobytą wiedzę z innych przedmiotów, a także zachowywać ustalony porządek zasad i kryteriów oceniania z muzyki. Proporcjonalnie wyższą oceną nagradzany

będzie uczeń, który angażuje się w pracę zespołową i „zaraża” swoimi pozytywnymi działaniami innych uczniów. Uczeń powinien również okazywać szacunek i tolerancję dla tradycji i kultury własnego oraz innych narodów. Po zakończeniu edukacji muzycznej w szkole podstawowej uczeń powinien dalej rozwijać swoje kompetencje kluczowe, które pomogą mu w odnalezieniu właściwego kierunku dalszego kształcenia, a tym samym w wyborze ścieżki zawodowej.

Zakładane osiągnięcia powinny być dostosowane do wieku uczniów, ich uzdolnień i predyspozycji psychofizycznych, mając również na względzie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Inne osiągnięcia należy założyć wobec ucznia wybitnie zdolnego, a inaczej procedury osiągania tych celów przedstawiać się będą wobec ucznia z różnymi dysfunkcjami. Wnikliwy opis lekcji oraz osiąganie celów uczniów z SPE – uwzględniając jednocześnie ich indywidualne potrzeby oraz dostosowując do nich pomoce dydaktyczne – znaleźć można w zasobach udostępnionych bezpłatnie na stronie internetowej Ośrodka Rozwoju Edukacji. Zasoby te ułatwiają kształtowanie umiejętności uczniów, stwarzając możliwość zastosowania różnorodnych form aktywności i przekazu, wykorzystania ćwiczeń interaktywnych oraz ciekawych materiałów multimedialnych. Udostępnione materiały dają szansę na prowadzenie lekcji interdyscyplinarnych, aktywną pracę grupową i kształcenie indywidualne (są one dostępne m.in. na stronach: *Scholaris*, *Platforma E-podręczniki*, *Generator kart pracy*).

IV.1. Procedury osiągania celów

Modułowy charakter podręcznika wymusza niejako na nauczycielu sposób dobierania metod i treści kształcenia tak, aby wychodzić naprzeciw oczekiwaniom grupy dzieci, z którą pracuje. Sposoby osiągania celów, by móc je rozszerzać i modyfikować, uwarunkowane są w znacznej mierze przez obserwację wzrostu zaangażowania i umiejętności uczniów lub wszelkich oznak niechęci do przedmiotu. Będąc obserwatorem, nauczyciel powinien uwzględnić przygotowanie muzyczne klasy w latach poprzednich, jej liczebność (ilość chłopców i dziewcząt) czy chociażby wyposażenie klasopracowni muzycznej. By zapewnić odpowiednie **warunki sposobu realizacji wymaganego kształcenia muzycznego**, należy mieć na względzie wyposażenie pracowni muzycznej w następujące elementy:

1. niezbędne instrumenty (np.: instrumentarium Orffa – perkusyjne melodyczne i niemelodyczne, klawiszowe akustyczne lub/i elektroniczne, dęte i strunowe),
2. tablicę z pięciolinia, rzutnik multimedialny, ekran lub tablicę interaktywną,
3. sprzęt do odtwarzania, nagrywania i nagłaśniania dźwięku,
4. sprzęt komputerowy z odpowiednim oprogramowaniem muzycznym (np. edytor tekstu muzycznego, obróbki cyfrowej dźwięku, mini-studio muzyczne),

5. szerokopasmowy dostęp do internetu,
6. bibliotekę muzyczną (śpiewniki, nuty, podręczniki),
7. fonotekę i filmotekę,
8. plansze dydaktyczne i inne.

Według Dadak-Kozickiej (1992: s.10) „*wiedzę muzyczną należy wprowadzać stopniowo, pamiętając, że nie może przyćmić muzyki. Dlatego najlepiej, gdy jej opanowanie jest sprawdzane „praktycznie” (np. przez improwizację czy dośpiewanie zakończenia melodii do danego tekstu, według przyswojonych wzorców melodyczno-rytmicznych)*”. W klasach starszych funkcja ogólnopoznawcza zaczyna się krzyżować z poznawczo-muzyczną, gdyż dochodzi do głosu wiedza o kulturze muzycznej, o biografii kompozytorów, o stylach i kierunkach muzycznych.

Dla uczniów z SPE fakultatywnie należy rozważyć zapewnienie:

1. przestrzeni edukacyjnej poprzez dostosowanie oświetlenia w klasopracowni, tworzenie prawidłowych warunków akustycznych, usadowanie ucznia w klasie i poza klasą, dostosowanie liczby bodźców/ilości przedmiotów związanych z procesem nauczania,
2. dostosowania wymagań edukacyjnych do specjalnych potrzeb ucznia, dostosowanie poziomu trudności zadań lub/i działań edukacyjnych do indywidualnych możliwości ucznia (np.: dzielenie materiału nauczania na mniejsze partie, zmniejszenie liczby zadań do wykonania, zwiększenie liczby ćwiczeń i powtórzeń materiału, zorganizowanie pomocy koleżeńskiej, godzin konsultacyjnych, wydłużenie czasu pracy uczniów i in.),
3. monitorowania i analizowania potencjału ucznia do pokonywania deficytów (np.: wzmacnianie postępów ucznia pozytywną oceną jego pracy, wykorzystywanie mocnych stron ucznia, stwarzanie sytuacji będących źródłem pozytywnych emocji i doświadczeń i in.),
4. zmiany form aktywności ucznia (np.: minimalizacja metod podających na rzecz metod aktywizujących, wykorzystanie narzędzi dydaktyki cyfrowej, narzędzi TIK, gamifikacji, videodydaktyki, symulacji, wizualizacji, przekładu intersemiotycznego, metody audiolingualnej, metod polisensorycznych i in.); metody eksponujące (wystawa, pokaz, drama), które w edukacji artystycznej mają funkcję motywującą i integrującą oraz są sposobem osiągania sukcesu przez każdego uczestnika lekcji, bez dzielenia uczniów na tych bez SPE i z SPE; metodaswobodnej ekspresji twórczej – można ją zaliczyć do metod poszukujących, metody doświadczeń,odniesieniu do dzieci z różnymi potrzebami. Metoda ta pozwala na dogłębne wyrażanie siebie (Teatr 21), jest nieskrępowana, prowadzi do głębokiego przeżycia, a zatem do zrozumienia treści lekcji.

5. wykorzystanie metod pracy sprzyjających indywidualizacji procesu edukacyjnego np.: metody odwróconej lekcji, tutoring, portfolio/e-portfolio, planu działań wspierających, coaching, konsultacji indywidualnych, koła zainteresowań, planu wyjazdów szkoleniowo-warsztatowych, cyklicznych spotkań w placówkach edukacji artystycznej (świetlica środowiskowa, dom kultury, szkoły i akademie muzyczne, uniwersyteckie wydziały artystyczne, kościół, oczywiście opera, filharmonia, siedziba orkiestry czy chóru), stworzenie autorskiego programu lub innowacji edukacyjnej przez nauczyciela,
6. stawianie celów kształcenia ukierunkowanych na rozwój poznawczy ucznia zdolnego, poszerzanie wiedzy i umiejętności ucznia (np. dodatkowych zadań z treści wykraczających poza podstawę programową i in.),
7. aktywizowanie do samorozwoju poprzez udział w olimpiadach, konkursach przedmiotowych, w kołach zainteresowań, festiwalach, przeglądach oraz eventach edukacyjnych i innych (podając m.in. za oprac. Soleckiej, 2019).

Istotnym czynnikiem wyróżniającym program „*Szkolny Music Box*” jest bezpośrednia **korelacja międzyprzedmiotowa** i rozwijanie tym samym kompetencji kluczowych.

Zarówno w młodszych, jak i w starszych klasach szkoły podstawowej uczenie muzyki powinno być ukierunkowane na dostosowanie do wieku i stopnia percepcji w przyswajaniu wiedzy z innych dziedzin poprzez aktywizowanie i rozwijanie działalności poznawczej, pobudzanie oraz uwzględnianie różnych **form korelacji**

i interdyscyplinarności przedmiotu. Zaistniałe **powiązania międzyprzedmiotowe**:

- muzyki z **językiem polskim** – wyartykułowane np. dzięki prawidłowo akcentowanym sylabom, głoskom i dźwiękom. Zgodnie z *podstawą programową kształcenia ogólnego z komentarzem*¹ uczeń *uświadamia sobie budowę motywów, fraz, zdań w muzyce i literaturze oraz rolę rytmu w muzyce i poezji. W pieśniach ludowych uczeń ma sposobność kontaktu z gwarą różnych regionów Polski, z obyczajami, tradycją, a także z prostym tekstem poetyckim. Rozwija również umiejętność mówienia i pisanie o muzyce i kompozytorach, dzięki czemu uczeń poznaje język w jego wyrazie emocjonalnym i intersemiotycznym;*
- muzyki z **historią** – odkrywamy *dzięki poznawaniu pieśni historycznych, patriotycznych i religijnych oraz innych utworów artystycznych, które wzbogacają wiedzę historyczną, pozwalają lepiej poznać i zrozumieć daną epokę, postawy i uczucia ludzi. Teksty pieśni historycznych są cennym źródłem wiedzy, gdyż przybliżają obyczaje, język, postacie historyczne i styl muzyczny epoki, której dotyczą*¹;
- muzyki ze sztuką, zwłaszcza **plastyką, modą, designem** – zauważyć można rozwijanie zdolności wizualnego wyrażania muzyki np. poprzez rysowanie symboli, szkice strojów (zwracania uwagi na szczegóły, formy dostosowania ubioru do lekcji), próby ilustrowania programowych utworów muzycznych – jako

poszukiwania analogii między sztuką a muzyką (np. podobieństwa i kontrasty, statyka i dynamika środków wyrazu, współzależność treści i formy w sztukach plastycznych i w muzyce);

- muzyki z **matematyką**, np. poprzez tworzenie, liczenie i grupowanie nut w taktach, uzupełnianie rytmów, taktowanie czy puls – *dzięki czemu muzyka rozwija wyobraźnię i abstrakcyjne myślenie*¹;
- muzyki z **geografią**, *poprzez obrzędy religijne, muzykę różnych regionów i narodów przybliży się uczniom obraz najbliższego regionu, kraju, Europy i świata*¹;
- muzyki z **przyrodą**, np. wykorzystując instrumenty przypominające odgłosy zwierząt (kastaniety – klekot bocianów, marakasy – brzęczenie pszczoł);
- muzyki z **informatyką** – dostrzec je można poprzez użycie licznych środków multimedialnych podczas lekcji, w sposobie ich wykorzystania w celu podniesienia jakości prowadzonych zajęć, zarówno przez samego nauczyciela, jak i w relacji „Mistrz i uczeń”, w generowaniu dźwięków za pomocą komputera, w obsłudze i współtworzeniu komputerowych programów muzycznych oraz aplikacji telefonicznych do tworzenia, odtwarzania i zapisywania muzyki, w programowaniu schematów rytmicznych oraz w wielu innych możliwościach wykorzystania nowych technologii;
- muzyki z **techniką** – np. w konstruowaniu prostych instrumentów *będących efektem poszukiwania różnych źródeł dźwięków, budowaniu nowych przestrzeni do prezentowania nagrań (rozumienie akustyki), pulpitów pomocnych w czytaniu nut, czy przygotowaniu nagłośnienia*¹;
- muzyki z **wychowaniem fizycznym i edukacją prozdrowotną** – *pozwalają na rozbudzanie u uczniów zainteresowania rytmicznym ruchem wykonywanym przy akompaniamencie muzyki lub podczas śpiewania piosenki, a także w trakcie przygotowywania i realizowania układów tanecznych. W tym zespole ważnym jest także rozwijanie pamięci muzycznej i ruchowej, wyrabianie umiejętności uczenia się i zapamiętywania melodii oraz rytmu*¹.

Program zawiera treści **interdyscyplinarne**, które rozwijają wielopoziomowe rozumienie rzeczywistości i w sposób całościowy odnoszą się do treści nauczania. Warto uzupełnić wiedzę z powyższego tematu m.in. o treści publikacji przyjętej na międzynarodowej konferencji na temat edukacji artystycznej pod hasłem „Rozwijanie kreatywnych możliwości w XXI wieku” (Lizbona, 6–9 marca 2006), zatytułowanej: „Mapa drogowa UNESCO dla edukacji artystycznej”². Dostarcza ona podpowiedzi i podkreśla, że rozwój kulturalny i rozwój kreatywności powinny zajmować w edukacji centralne miejsce, wskazując na ważność korelacji pomiędzy przedmiotami, by angażowały wszystkich zarówno do korzystania z wcześniejszych doświadczeń, jak i dostrzegania związków i celowości nauczania wieloaspektowego.

Interdyscyplinarność oparta na porównywaniu i rozszerzaniu wybranej tematyki

na różnych przedmiotach ułatwi pokonywanie trudności (np. przy SPE) i przyczyni się do sukcesu. Integracja kształcenia, korelacja przedmiotów wymaga współpracy nauczycieli i spójności działań edukacyjnych, czemu służy także ocenianie.

IV.2. Metody, formy i techniki pracy

Realizacja programu – „*Szkolny Music Box*” wymaga od nauczyciela różnorodnych form i metod pracy zastosowanych podczas prowadzonych lekcji. Są one popularyzowane i stale uaktualniane dzięki znajomości elementów pedagogiki wymienionych niżej autorów koncepcji nauczania muzyki, czyli Kodály’a, Orffa i Dalcroze’a. Ze względu na dostosowanie wymagań do poziomu zdolności i możliwości poszczególnych uczniów, nauczyciel powinien dokonywać modyfikacji podejmowanych czynności i zadań podczas lekcji, mając na względzie rozwój kompetencji kluczowych z elementami preorientacji zawodowej. Każde łączenie metod tradycyjnych i aktywizujących, omówionych szczegółowo poniżej, będzie stanowić tworzywo efektywniejszej pracy dzięki relacji budowanej między nauczycielem a wychowankiem, popularnie nazywanej relacją „Mistrz–uczeń”. Poszukiwanie nowych rozwiązań w zakresie metod ich przekazu czy też zastosowania nowoczesnych środków dydaktycznych to cechy charakteryzujące innowacyjnego nauczyciela. Mając na uwadze przegląd literatury z zakresu dydaktyki oraz literatury opracowanej przez praktykujących nauczycieli korzystających z aktywizujących metod pracy z uczniami oraz specyfikę przedmiotu artystycznego, jakim jest muzyka (m.in. Mikina i Zajac 2006, Szymański 2010, Weiner 2008), można te metody sklasyfikować w 4 blokach działań: wizualizujących, werbalnych, ekspresyjnych oraz projektowych. Wymienionym grupom przyporządkowano 81 metod aktywizujących, które ze względu na swoje zastosowanie sytuują się w kilku grupach kompetencyjnych jednocześnie. W programie autorskim preferowane są następujące metody:

- **metoda dramy z elementami pantomimy**, która przez doświadczenie i przeżywanie podnosi efektywność lekcji. Uczniowie mają szansę rozwinąć swoją wyobraźnię i umiejętność pracy w zespole. Spośród różnorodnych technik dramowych na uwagę zasługują scenki improwizowane, wcielanie się w wybraną postać (może to być kompozytor, słuchacz, krytyk), czy wywiad prowadzony z udziałem popularnych postaci. Polega ona na przyswajaniu treści kształcenia poprzez przeżycie, doświadczenie, zabawę. Uczy trudnej sztuki wyrażania emocji i przeżyć. Jest również świetnym przygotowaniem dla przyszłego aktora.
- **prezentacje muzyczne** – na podany temat uczniowie w dowolny sposób realizują zadanie. Uczniowie wykorzystują w tym celu różne źródła informacji, a efekty pracy są prezentowane na forum klasy lub szkoły.
- **gry i zabawy** – sposób na tworzenie więzi klasowej. Uczą odpowiedzialnego zachowania w grupie, rozwijają kompetencje osobiste i społeczne, pobudzając

umiejętność uczenia się. Metoda ta wnosi ożywienie, daje przyjemne uczucie dobrze spędzonego z muzyką czasu. Przez grę i zabawę proces nauki praktycznie każdego tematu zawsze przyspiesza.

- **muzyczna gra terenowa** – prowadzona jest według określonych zasad. Przykładem może być Mała Warszawska Jesień: Muzyczna gra terenowa³.
- **mapa mentalna**(mindmapping, dosłownie: mapowanie myśli), która może wizualizować np. formy muzyczne, utwory czy rodzinę instrumentów muzycznych. Metoda ta przedstawiona jest zazwyczaj za pomocą grafiki, czyli symbolu, rodzaju schematu. Można ją zastosować podczas prezentacji tematu z zakresy terminologii muzycznej czy chociażby pokazie placówek kulturalnych regionu.
- **gry planszowe** – w oparciu o przygotowaną wcześniej **mapę pojęć**, uczniowie tworzą rodzaj gry planszowej, np. typu „memorki”. Jest to dobra metoda podsumowująca dział muzyki lub wiadomości, które uczeń powinien zapamiętać. Uczy spostrzegawczości, jest treningiem pamięci i utrzymuje jednorodne tempo pracy zespołu.
- **metoda projektu** –wymaga pracy zespołowej, jest sprawdzianem komunikowania się i bazujena wykonywaniu obszernego zadania koordynowanego przez nauczyciela na określonych przez niego zasadach, często korelując z wiedzą z innych przedmiotów. Łączy praktykę z teorią. Projekty mogą obejmować zakres działań szkolnych (międzyklasowych lub ogólnoszkolnych) lub szkół partnerskich różnych miast.
- **portfolio** – rodzaj wyszukiwania i gromadzenia materiałów na określony temat, np. życia muzycznego regionu ucznia. Istotą tej metody jest czas, rodzaj gromadzonych materiałów i ustalenie prezentacji efektów oraz kryteriów oceniania. Odmianą portfolio jest e-portfolio, w którym dokonania można dokumentować na portalach udostępnionych przez szkołę czy portalach edukacyjnych, tworząc np. podstronę dotyczącą przedmiotu „muzyka.
- **dyskusja/debata** – ogólna nazwa metody nazywanej również „argumentacją za i przeciw”, dyskusją panelową, myślącymi kapeluszami, piramidą priorytetów itd. Zwłaszcza w klasach starszych problemy budzące kontrowersje i żywo poddane dyskusji na lekcji w odpowiednich warunkach podnoszą skuteczność realizacji zamierzonych celów kształcenia. Przy stosowaniu tej metody warto pamiętać o sposobie rejestracji i efektownej aranżacji miejsca spotkania. Tego rodzaju metoda sprawdzi się w wersji wirtualnej (przy użyciu narzędzi typu Messenger, Facebook, Instagram czy Skype), zwłaszcza w pracy z uczniem zdolnym.
- **metoda analizy** materiału źródłowego polega na analizie artykułów, recenzji, opinii, audycji radiowych czy telewizyjnych programów muzycznych bądź utworu muzycznego. Nie należy do najłatwiejszych ze względu na niezbędną umiejętność samodzielnego poszukiwania, selekcjonowania oraz dokonywania oceny jakości zebranych informacji. Metoda uczy krytycznego myślenia, sposobu organizacji pracy i daje możliwość obiektywnego sposobu widzenia problemu. Można ją

zastosować przy aktywnym słuchaniu muzyki, przeglądzie recenzji prasowych artykułów muzycznych.

- **burza mózgów** to bank pomysłów na rozwiązanie problemu podanego przez nauczyciela. Efekty wyobrażeń uczniów poddawane są ocenie zespołowej i dokonuje się wyboru najlepszego rozwiązania. Metodę tę można zastosować podczas omawiania muzyki programowej lub różnic w wysłuchanych utworach.
- **oś czasu** w sposób graficzny/wizualny ukazuje informacje dotyczące przedstawiania chronologii wydarzeń muzycznych (np. sylwetek kompozytorów z kolejnych epok) lub czasu trwania wartości rytmicznych.
- **warsztaty artystyczne** (w czasie dodatkowych godzin) należą do głównych metod stosowanych w celu stworzenia pracy twórczej chóru, szkolnego zespołu muzycznego czy zespołu kameralnego.
- **festiwale, konkursy, przeglądy** – metoda jest sprawdzianem nie tylko dla ucznia, lecz także dla nauczyciela. Przysposabia do przyjęcia zarówno smaku sukcesu, jak i goryczy porażki. Ma duży walor wychowawczy i kształtuje charakter.
- **zasoby internetowe**
- **ćwiczenia interaktywne** – zawarte na nowopowstających wirtualnej przestrzeni stronach. Zawierają treści edukacyjne (np. wydawnictwa edukacyjne, e-podręczniki) oraz te o charakterze poznawczym (np. Muzykoteka szkolna-www.muzykotekaszkolna.pl). Nieograniczona wiedza dla uczniów oraz sposób na poszerzenie wiedzy i wykorzystanie pracy z uczniem zdolnym.
- **pokazy animacji 3D** – dotyczą budowy instrumentów, prezentacji wnętrz gmachów opery, filharmonii i innych placówek kultury (wirtualne spacerzy), prezentacji zespołów muzycznych na scenie, poczynając od duetu, a skończywszy na pełnym składzie orkiestry symfonicznej (np. w „Symfonii tysiąca” G. Mahlera). Dostępne w zasobach internetowych.
- **blog tekstowy** – dziennik internetowy, sposób na dzielenie się swoją wiedzą z muzyki. Ciekawa propozycja korelacji z innymi przedmiotami.
- **filmy edukacyjne, tworzenie komiksu** (wirtualnie i realnie)
- **aplikacje mobilne** – szczegółowo omówione poniżej w rozdziale.
- **elektroniczna partytura** – wykorzystanie poprzez przykładowe poprawianie błędów w zapisie nutowym głównych motywów muzycznych najpopularniejszych kompozycji omawianych podczas lekcji. Uczniowie mają do dyspozycji elektroniczną partyturę wygenerowaną np. w programie MuseScore.
- **audycja radiowa** – korzystanie z wielu internetowych stacji radiowych. Kategorie i wysoka specjalizacja w zakresie tematycznym i biograficznym, liczne audycje, słuchowiska – to tylko niektóre propozycje na przygotowanie tą metodą interesującej lekcji. Przydatnym adresem z cennymi zasobami biblioteki cyfrowej jest Program 2 Polskiego Radia.

W programie nauczania to nauczyciel dobiera (w zależności od tematu lekcji) odpowiednie formy pracy, łącząc je i dostosowując do możliwości oraz potrzeb uczniów. Formy te zostały podzielone (ze względu na ilość uczestników) na indywidualne i grupowe. **Praca indywidualna** służy głównie utrwalaniu zagadnień zrealizowanych podczas lekcji. Jej celem jest kształtowanie umiejętności samodzielnego rozwiązywania problemów. Można ją stosować w celu różnicowania poziomu uczniów. Jest to również ta ważna chwila, którą nauczyciel powinien wykorzystać na znalezienie bezpośredniego kontaktu z uczniem wybitnym czy też z tym, który wymaga specjalnych dostosowań. Moment ten pojawia się na lekcjach przeznaczonych na opanowanie nowego materiału, rozszerzenie działań lub podczas wykonywania zadań samodzielnych. Praca indywidualna dominuje podczas zajęć dodatkowych, takich jak przygotowanie do przeglądu piosenki, sprawdzenie pracy konkursowej czy prowadzenie kółka muzycznego. **Praca w grupach** buduje więzi, uczy odpowiedzialności, przełamuje bariery i działa według ustalonych zasad zdrowej rywalizacji. Z takim rodzajem pracy mamy do czynienia przy grze zespołowej na instrumentach, wspólnym śpiewie, warsztatach artystycznych czy wszelkich projektach edukacyjnych.

Aby dostosować powyższe metody i formy pracy do idei edukacji włączającej oraz zastosować proces indywidualizacji, należy starać się je dostosowywać do uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE), aby mogli oni w pełnym stopniu brać w nich czynny udział. Dość obszerną publikację Moniki Dobrowolskiej na temat wykorzystania multimediów i kreatywnych metod w nauczaniu uczniów z niepełnosprawnością intelektualną można znaleźć na stronie www.ore.edu.pl pod tytułem: „Wykorzystanie TIK w nauczaniu i uczeniu się uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi”.

Pamiętając o procesie indywidualizacji pracy z uczniem o **specjalnych potrzebach edukacyjnych (SPE)**, który wykazuje dobrze rozwiniętą inteligencję **językową** miejmy świadomość, że lekcja będzie lepiej przyswajana, kiedy więcej metod skierujemy na jego wiedzę: słuchając, pisząc, czytając i dyskutując. Dla takiego ucznia większą rolę pełnić będzie słowo pisane i mówione. Uczeń o dobrze rozwiniętej inteligencji **fizyczno-kinestetycznej** będzie odbierał wrażenia poprzez dotyk, ruch i kontakt fizyczny. To uczeń-praktyk z ulubionym zajęciem związanym np. z kręceniem filmów, teledysków, pasją kolekcjonowania. Dla ucznia o zdolnościach **matematyczno-logicznych** (symbolika operowania wyrażeniami dotyczącymi pojęć czasu, ilości, liczb oraz dostrzegania związków przyczynowo – skutkowych), łatwiejsze będą zadania związane z postrzeganiem harmonii i porządku w muzyce, skupi się on bardziej na analizie utworu muzycznego czy przyswoi wiedzę historyczną związaną z datami z życiorysu kompozytora. Uczeń posiadający dobrze rozwiniętą inteligencję **wizualno-przestrzenną** z łatwością zorganizuje salę do koncertów, imprez muzycznych,

zaaranżuje wystrój wnętrza. Łatwe nawiązywanie i utrzymywanie kontaktów, rozumienie poglądów innych czy preferencje pracy w zespole to charakterystyka ucznia z dobrze rozwiniętą inteligencją **interpersonalną**.

Specjalnymi potrzebami edukacyjnymi objęci są uczniowie sprawiający problemy wychowawczo-dydaktyczne, mający problemy edukacyjne oraz wybitnie zdolni. Pracę z **uczniem, który sprawia problemy wychowawczo-dydaktyczne** należy rozpocząć od odszukania przyczyny zachowania ucznia. Najczęściej spotykanymi są: nadpobudliwość, dysleksja, obniżony poziom intelektualny, nieumiejętność pracy w grupie, problemy osobowościowe, nietypowa sytuacja rodzinna, ale również wybitne uzdolnienia. Aby zapobiec problemom wychowawczo-dydaktycznym, cele i wymagania edukacyjne powinny być określone zwięźle, językiem ucznia. Podczas wykonywanych zadań należy przestrzegać wcześniej ustalonych reguł, z zastosowaniem różnych technik, form i metod pracy. Warto zwrócić uwagę na stosowanie krótkich, rzeczowych poleceń. Uczniów motywuje do pracy wskazywanie ich mocnych stron, pasji, zainteresowań oraz nagradzanie nawet drobnych osiągnięć. **Uczeń mający problemy edukacyjne** to uczeń, który mimo wkładanego wysiłku, ma w szkole niepowodzenia. Przyczynami niepowodzeń w nauce mogą być: brak zdolności, zły stan zdrowia, niski poziom samodzielności i samooceny, brak zainteresowań itp. Wśród czynników społecznych i rodzinnych, które mogą wpłynąć na niepowodzenia w szkole znajdują się: sytuacja materialna, duża liczebność rodziny, nawet obowiązków domowych, warunki bytowe, patologie rodzinne. Zadaniem nauczyciela jest podjęcie odpowiednich działań zmierzających do zindywidualizowania procesu nauczania i dostosowania wymagań do możliwości ucznia. Zadania powinny posiadać szczegółową instrukcję, polecenia – być wydawane precyzyjnie, a ćwiczenia uruchamiać każdy rodzaj percepcji. Doskonałym rozwiązaniem jest pomoc koleżeńska, która uczy pracy grupowej i przynosi często zaskakujące efekty. Często bywa tak, jak w przypadku dzieci lub młodzieży z różnymi **dysfunkcjami**, których społeczność szkolna czy klasa izoluje lub wręcz odrzuca. Świat muzyki staje się dla nich jedynym sposobem samorealizacji, rodzajem terapii, wyróżnikiem czy sposobem zwrócenia na siebie uwagi rówieśników i społeczności szkolnej. Nauczyciel musi wykazać się kompetencjami w tym względzie i szerokim wachlarzem metod nauczania, które dostosuje do celów lekcji, wieku ucznia, poziomu jego umiejętności i rozwoju, a następnie oceni efekty nauczania i określi skuteczność zastosowanych narzędzi. W sposób wyczerpujący powyższą problematykę opisuje Zaremba (2014). Mając na względzie znajomość powyższych problemów, przedstawiany program nauczania zakłada uwzględnienie wszystkich wymienionych elementów i szeroko rozumianych **treści wychowania muzycznego**.

Środki dydaktyczne w miarę upływu czasu zmieniają się i wymuszają na nauczycielu ciągłą modyfikację przestrzeni lekcyjnej. Zastosowanie metod tradycyjnych

i tych wykorzystujących nowoczesne technologie ICT (z ang. Information and Communication Technologies, nazywane zamiennie technologiami informacyjno-telekomunikacyjnymi) mogą wspierać nauczyciela w realizacji wyznaczonych celów, ale istotne jest jednak zachowanie właściwych proporcji pomiędzy nimi. Zróżnicowane formy pracy nauczyciela podyktowane daną sytuacją dydaktyczną oraz nowatorskie techniki nauczania muszą uwzględniać wiek, zainteresowania ucznia oraz stopień dostosowań do uczniów z dysfunkcjami. Nowatorskim pomysłem jest możliwość wykorzystywania podczas lekcji dostępnych i bardzo popularnych **aplikacji telefonicznych**, takich jak: *Spotify* (słuchanie muzyki), *Shazam* (wykrywanie, rozpoznawanie utworów muzycznych), *Guitar tuner* (strojenie instrumentów np. gitary, ukulele), *GarageBand* (tworzenie muzyki), *Apple Music* (odtwarzanie muzyki), *Soundcloud* (publikowanie własnych utworów muzycznych), *Piano* (nauka „gry” na pianinie), *Audacity*, *Steinberg Cubase* i wiele innych. Polecaną stroną, dzięki której można znaleźć profesjonalnie opracowaną prezentację multimedialną jest wspomniana już powyżej strona www.muzykotekaskolna.pl. Znaleźć na niej można scenariusze lekcji, filmy, utwory klasyczne, opisy instrumentów, kompozytorów i epok oraz gry dydaktyczne. Podobny charakter posiada portal www.ninateka.pl. Podstawowym medium i niewyczerpanym źródłem wizualno-dźwiękowym służącym do wyświetlania fragmentów koncertów, wywiadów, konkursów i festiwali jest ogólnie dostępny serwis *YouTube*. **Zestaw ćwiczeń interaktywnych z wykorzystaniem wirtualnego instrumentu** można znaleźć na stronie www.wirtualnepianino.pl. Znajdują się tam ćwiczenia polegające na tworzeniu akompaniamentu harmonicznego. Do podanej linii melodycznej, np. do utworu *Dla Elizy*, uczniowie w grupach dopasowują akordy. Dźwięki tych akordów zapisują następnie na pięciolinii pod melodią, tworząc w ten sposób partyturę. Następnie tak przygotowaną kompozycję uczniowie odgrywają na wirtualnym instrumencie z wykorzystaniem strony www.wirtualnepianino.pl.

Ponieważ większość instrumentów dzieci znają tylko z ilustracji lub opisów, dobrze byłoby nie tylko opowiedzieć im o danej grupie instrumentów, lecz także wyświetlić je i zaprezentować ich brzmienie. W tym zakresie polecana jest w sposób szczególny witryna www.instrumentyludowe.pl – interaktywne Muzeum Dźwięku. Pracując z **tablicą interaktywną** można opracować uzupełniane przez uczniów w trakcie lekcji ćwiczenia dotyczące wartości nut, zapisywania ich na pięciolinii itd. W uczeniu się muzyki pomocne są również **blogi** (np. www.blogger.com, www.wordpress.com), na których uczniowie mogą wymieniać się spostrzeżeniami, zdjęciami, publikować własne materiały muzyczne. Równie przydatną, ciekawą dla nauczyciela i ucznia formą zastosowania ICT jest gamifikacja, która korzysta z mechanizmów stosowanych w grach i uczy właściwej współpracy, a nawet rywalizacji oraz mierzenia się z wyzwaniami na różnych poziomach trudności. Jest to szczególnie przydatne dla zróżnicowania potrzeb edukacyjnych. Podobną funkcję mogą pełnić:

FLASHCARDS, czyli dwustronne cyfrowe fiszki, oparte na zasadzie pytanie-odpowiedź (np. **ANKI**, **Quizlet**) oraz witryna **KAHOOT!** umożliwiająca pracę z wykorzystaniem smartfonów. Pomocą w lekcjach muzyki mogą być internetowe kanały radiowe prezentujące koncerty na żywo lub ich nagrania (np. *OperaVision*), na których można oglądać transmisje na żywo z włączonymi napisami, dowiedzieć się o formie i konkretnych produkcjach.

V. PROPOZYCJE OCENY POSTĘPÓW UCZNIA

To chyba najtrudniejsza część każdego programu. Obecny, usystematyzowany w ramach dziennika elektronicznego sposób analizowania wyników nauczania stwarza możliwości zaproponowania własnego projektu oceniania wspierającego zarówno proces dydaktyczny, jak i wychowawczy. Program stawia przed nauczycielem zadanie, rodzaj „zdiagnozowania” grupy, proces osiągnięcia celów, realizację wszystkich kompetencji kluczowych oraz treści kształcenia, biorąc pod uwagę indywidualne predyspozycje i zdolności uczniów, rodzaje dysfunkcji, kategorie osobowości, poszanowanie poglądów, posiadaną (lub nie) wiedzę z przedmiotu i styl uczenia się.

Ze względu na specyfikę zajęć muzycznych w szkole podstawowej, ocenianie z tego przedmiotu autor rozumie przede wszystkim przez **motywowanie ucznia do pracy, zachęcanie i działanie „pochwałą”**, czyli pozytywną oceną, która służy do kreowania aktywnego działania artystycznego. Ocena z muzyki powinna z jednej strony mobilizować uczniów do pełnego zaangażowania i systematycznej pracy, z drugiej zaś zachowywać charakter elastycznej i indywidualizowanej w stosunku do wywiązywania się z obowiązków wynikających ze specyfiki zajęć. Ten sposób przekazywania informacji o postępach i napotykanym trudnościach w nauce wartościuje pozytywnie i dodaje sporo korzystnej energii procentującej w nauczaniu innych przedmiotów, z którymi muzyka w szeroki sposób wchodzi w interakcję. Taki sposób oceniania rozwija w dzieciach chęć do dalszej pracy, jest dobrym „motywatorem”, rozwija krytyczne myślenie i dążenie do osiągnięcia sukcesów. Poszukiwanie „mocnych i słabych” stron w grupie czy w pojedynczym uczniu stanowi podstawowy element kryteriów oceny z muzyki. Ważny jest bowiem stopień zaangażowania i wkład pracy poszczególnych uczniów jako indywidualności i jako zespołu. Taki wysiłek należy docenić bez względu na poziom uzdolnień albo osiągnięcia muzyczne. Poniższa lista nie wyczerpuje wszystkich sposobów pomiaru i oceny pracy oraz zgromadzonej przez ucznia wiedzy, a jedynie jest sugestią do rozważenia przez nauczyciela.

Ocenie podlegają:

- a) **Umiejętności** w zakresie śpiewu i gry na instrumentach, stosowania podstawowych pojęć muzycznych w opowiadaniu o muzyce, tworzenia różnych form aktywności i ekspresji muzycznej;
- b) **Stopień zaangażowania i wkład pracy** – umiejętność pracy w zespole (współpraca, pomoc), wykazywanie chęci, sposoby prezentacji i działania pozaprogramowe (przynależność do grup muzycznych, chóru, zespołu instrumentalnego), kreatywność;

- c) **Ogólna wiedza o muzyce** -w zależności od poziomu klasy i zakresu opanowanej wiedzy z tematów dotyczących podstawowych pojęć muzycznych, kompozytorów, wykonawców oraz wiadomości ogólnych z wiedzy o kulturze muzycznej.

Sposoby/formy oceniania:

- **samoocena** – kształci samoświadomość własnych braków i zalet. Stanowić będzie cenną kompetencję w relacjach z przyszłymi pracodawcami oraz współpracownikami;
- **ocena koleżeńska** ze strony współuczestników lekcji. Ten sposób oceniania zmniejsza rywalizację wśród uczniów, uczy stosowania opinii i komentowania, kształci cechy odpowiedzialności;
- **ocena nauczyciela**, który powinien oceniać pracę uczniów zarówno na bieżąco, jak i po zrealizowaniu większej partii materiału. Mając na względzie znajomość oceniania kształtującego i sumującego (omówionych szczegółowo poniżej), angażuje i pozwala na bieżąco śledzić postępy w nauce oraz ułatwia pokonywanie trudności przez uczniów. W ocenianiu nauczyciel powinien uwzględnić wiedzę ucznia, jego umiejętności praktyczne, postawę i stopień zaangażowania. Nie powinno być oceniane negatywnie niezaśpiewanie piosenki czy niepoprawnie wykonany rytm. Liczy się zaangażowanie i współpraca w grupie oraz chęci wykazywane przez ucznia. Na najwyższe uznanie, a tym samym na zdobycie najlepszej oceny zasługują ci uczniowie, którzy wykazali się szczególnym, ponadprogramowym wysiłkiem twórczym w śpiewaniu i muzykowaniu lub też dodatkowo zdobyłą i wykorzystaną na lekcji wiedzę. Takich uczniów nauczyciel powinien wyróżnić. Dodatkową oceną należy zaznaczyć indywidualizm i wysoki poziom artystyczny uczniów wybitnych, ale trzeba pamiętać, by tym samym nie doprowadzać do niskiego poczucia wartości innych uczniów, których poziom odbiega od ucznia ze szczególnymi uzdolnieniami.

Dostosowywanie wymagań edukacyjnych i ocenianie to najważniejsze aspekty funkcjonowania ucznia ze specjalnymi potrzebami w środowisku szkolnym. Ważne jest, aby dla takiego ucznia ocena pełniła przede wszystkim funkcję motywującą. Ocenianie ma służyć dziecku do korekty dotychczasowego postępowania oraz uruchomić proces samooceny. Ważne jest, by kryteria tej oceny były sformułowane „w języku ucznia”.

W nauczaniu muzyki wprowadza się również **ocenianie kształtujące**, które ma wspierać ucznia i ułatwić mu zdobywanie wiedzy i umiejętności. Kluczowym momentem tego rodzaju oceny jest informacja zwrotna, będąca finalizacją sukcesu. Informacja zwrotna jest rodzajem dialogu między uczniem a nauczycielem i ma pomóc w znalezieniu metody lepszej nauki muzyki. Najczęściej przyjmuje ona formę komentarza pisemnego lub ustnego do pracy ucznia. Ważne przy tym jest

zachowanie kilku elementów: wyróżnienie i docenienie sukcesów ucznia, zapisanie lub wyartykułowanie tego, co ma być jeszcze poprawione, w jaki sposób uczeń ma to zrobić i jaki kierunek obrać dalej. W ocenie kształtującej informacja zwrotna NIE JEST OCENĄ, tylko częścią podsumowującą efekt jego pracy. Warunkiem koniecznym przyjęcia przez ucznia tego rodzaju krytyki jest świadomość, że nauczyciel go akceptuje, jest mu życzliwy i zależy mu na dalszej współpracy z uczniem (Sterna, 2006).

Wskazywanie dobrych elementów w pracy ucznia, wskazywanie tego, co wymaga poprawy, nad czym uczeń musi jeszcze popracować i podsuwanie wskazówek, jak należy to poprawić to składowe poprawnej informacji zwrotnej, jaką otrzymamy od ucznia. Ocenianie kształtujące zastosowane będzie w odniesieniu np. do gry na instrumencie melodycznym, natomiast **ocenianie sumujące** będzie stosowane do oceny zadań wykonywanych na lekcji: śpiewu, odpowiedzi ustnych, zdobytych wiadomości (kartkówki, testy, sprawdziany) oraz udziału w konkursach i działalności w kołach zainteresowań. Ocena sumująca zwyczajowo ograniczona jest stopniem wyrażonym cyfrą i ma znaczenie przy podsumowaniu nabytej wiedzy.

Ocenianie uczniów z SPE:

Podobnie jak powyżej, wspólnym mianownikiem ocenypowinny być wszelkie wzmocnienia pozytywne, nawet przy niewielkich postępach ucznia, natomiast brak postępów nie podlega wartościowaniu negatywnemu. Za każdą pracę i włożony wysiłek uczeń otrzymuje ocenę w formie „przybicia piątki” czy pochwały: „super, brawo”. Bieżącemu ocenianiu ucznia towarzyszy zespół nauczycieli i specjalistów na stałe z nim pracujących. Ze względu na specyficzny charakter edukacji muzycznej uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, a także indywidualne tempo i zakres nauki każdego ucznia, osiągnięcia w poszczególnych sferach oddziaływań pedagogicznych i terapeutycznych są planowane indywidualnie (poprzez tzw. IPET- Indywidualny Program Edukacyjno-Terapeutyczny). Ocena, której okresowo dokonują nauczyciele i specjaliści umożliwia modyfikowanie indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego i dostosowuje poziom oczekiwanych osiągnięć ucznia do jego możliwości i diagnozy aktualnego stanu psychofizycznego.

W działaniach muzycznych ocenie podlegać będą:

1. rozwój dziecka pod kątem zdobywania wiadomości i umiejętności muzycznych/ artystycznych zawartych w programie edukacyjno-terapeutycznym,
2. zachowanie ucznia.

Takiej oceny dokonuje się na podstawie:

1. diagnozy funkcjonalnej, czyli określenia rodzaju dysfunkcji i zaleceń specjalistów do pracy z uczniem na podstawie orzeczenia poradni psychologiczno-pedagogicznej,
2. obserwacji,
3. wytworów pracy w szeroko pojętej dziedzinie muzyki.

Ocena opisowa z muzyki dla uczniów z SPE posiada następujące cechy:

1. jest podsumowaniem konkretnej pracy z uczniem w określonym przedziale czasowym,
2. jest indywidualna, nie może przybierać postaci schematu,
3. zawiera opis osiągniętego poziomu w porównaniu z poziomem ocenianym poprzednio,
4. ocenia przebieg postępów ucznia w stosunku do jego możliwości,
5. jest ocena pozytywną, musi jednak obiektywnie opisywać ucznia, by rodzice nie wytworzyli sobie fałszywego obrazu dziecka.

Oceniane jest:

- **zaangażowanie ucznia** w pracę na lekcji,
- **współpraca z nauczycielem** lub jej brak w trakcie wykonywania zadania,
- **samodzielne odrobienie** zadania domowego,
- **podejmowanie próby** prawidłowego powtórzenia ćwiczenia, fragmentu piosenki, rozpoznania utworu itd.

Każde zajęcia powinny kończyć się zapisaniem informacji zwrotnej (oceny kształtujące). Przykładowe treści tej informacji:

- Na zajęciach (nie) podobało mi się
- Dzisiejsze zajęcia były
- Czuję się po zajęciach

Ocenianie osiągnięć edukacyjnych ucznia z SPE polega na rozpoznawaniu przez nauczycieli poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia podstawowych wiadomości i umiejętności muzycznych w stosunku do wymagań edukacyjnych. Będą to np. próby intonowania dźwięków, rozróżniania barw i rozpoznawania instrumentów muzycznych, zapamiętania fragmentów tekstu, melodii, rozpoznawania utworów czy powtórzenia rytmu.

Zajęcia, gdzie na pierwsze miejsce wysuwa się np. rytm jest najbardziej lubianą przez dzieci niepełnosprawne formą lekcji (gdyż jest on pierwotnym składnikiem muzyki i najmocniej oddziałuje na emocje). Muzyka oraz aktywność przez nią wywołana pozwala doświadczyć wrażeń, które w sposób pozaintelektualny docierają do serca

i duszy, zachęca do podejmowania działań, na które bez niej osoba niepełnosprawna nigdy by się nie odważyła. Zajęcia te zaspakajają potrzebę zabawy, a niekiedy dają możliwość „wyżycia się”, wyładowania w pozytywny sposób negatywnych emocji. W czasie zajęć muzycznych realizowane są również inne cele rewalidacyjno-wychowawcze, począwszy od poznawania różnych części swojego ciała, przez kształtowanie poczucia własnego JA, do nauki współdziałania w grupie, zauważania innych uczestników zabaw i komunikowania się z nimi (Kielin,1999).

Tak rozumiana ocena z muzyki stwarza dziecku perspektywę, daje mu nadzieję na zmianę i wykazuje właściwości aktywizujące, relaksujące i odreagowujące. Może towarzyszyć niepełnosprawnemu dziecku podczas całodziennych zajęć, stymulując jego aktywność psychoruchową i chęć do życia.

VI. SPOSOBY EWALUACJI PROGRAMU

Ewaluacja jest oceną czynności zaplanowanych przez nauczyciela podczas wdrażania programu oraz po jego zrealizowaniu. Dokonując ewaluacji podsumowującej, należy odpowiedzieć na pytania dotyczące stopnia realizacji założonych celów, odpowiedniego doboru metod, form pracy i środków dydaktycznych oraz ich wpływu na atrakcyjność nauczania, właściwego procesu uczenia się, przydatności wiedzy i umiejętności w życiu szkolnym, środowisku oraz na rynku pracy. Ewaluacja jest rodzajem diagnozy w zakresie potrzeb i oczekiwań odbiorców. Dalsza jej część służy monitorowaniu tych działań oraz dokonywaniu podsumowań w postaci wniosków i zaleceń. W celu systematycznego badania jakości i wartości procesu nauczania proponuje się następujące **narzędzia pomiarowe**:

- karta samooceny i obserwacji ucznia;
- karta obserwacji danej klasy lub rocznika;
- metoda opisu indywidualnego przypadku (przykład: załącznik nr 1 – studium przypadku);
- kwestionariusz wywiadu;
- analiza dokumentacji;
- ankiety/arkusze – wśród rodziców (przykład: załącznik nr 2 – arkusz obserwacji dla rodzica), nauczycieli (przykład: załącznik nr 3) i uczniów;
- testów pomiarowych sprawdzających wiedzę i umiejętności uczniów;
- wszelkie tabele wyników oceniania bieżącego, semestralnego i rocznego, a także zapisy sukcesów uczniów w konkursach, festiwalach itp.

Sporządzone wyniki ewaluacji wraz z wnioskami powinny służyć nauczycielowi do samooceny pracy własnej i zastosowanych metod nauczania. Ważnym zadaniem jest wskazanie mocnych i słabych stron w realizacji programu oraz wprowadzenie ewentualnego projektu naprawczego lub jego modyfikacji.

ZAŁĄCZNIK NR 1

STUDIUM PRZYPADKU

Program: Szkolny Music Box

Autor: Danuta Jeziorowska

Opis studium przypadku fragmentu szkolnej historii uczennicy autystycznej klasy VII

Zachowanie

Wiktoria jest uczennicą autystyczną (jest osobą niepełnosprawną, niezdolną do samodzielnej egzystencji, wymaga stałej uwagi i opieki osoby dorosłej). Jest osobą o znacznej nadwadze, jednak porusza się samodzielnie. Występuje u niej autoagresja i głośny krzyk – nie zawsze potrafi dostosować się do wymagań, oczekiwać na swoją kolej. Wiktoria cały czas tańczy, śpiewa, wokalizuje wybrane przez siebie utwory, ale występują u niej echolalie. Czyta poprawnie pismo drukowane, jednak nie rozumie treści. Występują zaburzenia sensoryczne, takie jak nadwrażliwość słuchowa i dotykowa. Sama nie podejmuje się wykonywania zadań, wymaga ciągłej zachęty do pracy i stałej pomocy przy pisaniu, wyklejaniu czy malowaniu.

Komunikowanie się

Wiktoria potrafi wypowiedzieć pojedyncze słowa, występują echolalie bezpośrednie i pośrednie – powtarza całe zdania, ale nieadekwatnie do sytuacji. Dobrze czyta pismo. Nawiązuje kontakt wzrokowy z nauczycielem, wita się, stosuje zwroty grzecznościowe. Funkcjonuje według schematu planu dnia. Lubi być uprzedzana o zmianach w strukturze zajęć, np. o nieobecności nauczyciela czy wyjeździe do biblioteki – uprzedzona spokojnie przyjmuje zmiany. Zaskakuje znajomością słów w językach obcych. Potrafi bezbłędnie zaśpiewać m.in. piosenkę Whitney Houston (refren „I Will Always Love You”) i inne trudne utwory – jeżeli ma ochotę śpiewać, to śpiewa. Doskonale rozpoznaje piosenki w języku hiszpańskim, francuskim, angielskim. Nie wykazuje chęci do akceptacji muzyki poważnej – nie lubi słuchać fragmentów utworów np. Chopina czy Moniuszki. Jednak potrafi dobrze – czyli bez głośnego krzyku – zachowywać się w operze. Potrafi zmotywowana przez nauczyciela obejrzeć spektakl – doskonale określa rodzaj głosu np. sopran, bas. Zadziwia znajomością pojęć muzycznych i nazw gatunków czy instrumentów, bezbłędnie naśladuje ruch – grę na instrumentach, np. na fagocie, flecie, gitarze, pianinie. Wiktoria ma doskonałe poczucie rytmu – wyklaskuje nawet skomplikowane rytmy proponowane na samym bębnie lub perkusji i sprawia jej to przyjemność. Każda szkolna dyskoteka czy bal karnawałowy to dla Wiktorii wielkie i bardzo oczekiwane święto – tańczy sama do swoich układów tanecznych. Bardzo często występuje przed

publicznością całej szkoły na scenie, na żywo śpiewając anglojęzyczną piosenkę i jednocześnie prezentując własny układ choreograficzny. W trakcie procesu nauczania, lekcje muzyki z rytmiką opierały się na próbach zapoznania dziewczynki z różnymi autorami polskiej i europejskiej muzyki poważnej, tańcem, instrumentami – co było elementem najłatwiejszym, bo budowa instrumentu i jego dźwięk, próby samodzielnego grania były dla Wiktorii interesujące. Zawsze jednak musiała być obiecana nagroda dla Wiktorii – w postaci wysłuchania ulubionej piosenki lub utworu wybranego przez uczennicę.

Samodzielność

Wiktorii samodzielnie porusza się i spożywa posiłki, wymaga jednak pomocy w czynnościach higienicznych i przy ubieraniu.

Wiktorii perfekcyjnie obsługuje smartfon, tablet, laptop, TV. Samodzielnie robi drobne zakupy i jest dzieckiem kochanym, traktowanym w sposób szczególny.

Proponuje się zabawy z zastosowaniem instrumentów C. Orffa oraz śpiew piosenek z jego akompaniamentem.

Sprawność manualna

Wiktorii szybko się męczy w trakcie pisania, rysowania i kolorowania. Wszystkie prace plastyczne i techniczne wykonuje z pomocą nauczyciela, pisze po śladzie prowadzona za rękę, jednak pisanie na tablecie czy smartfonie wykonuje chętnie i perfekcyjnie.

Aktywność ruchowa

Wiktorii wykazuje dużą potrzebę ruchu – sama układa i wykonuje całe sekwencje taneczne. Metoda proponowana to tańce integracyjne, np. KLANZY.

Formy pracy stosowane przez nauczycieli uczących muzyki (i innych przedmiotów) dające najlepsze efekty to:

- samodzielne budowanie instrumentów z różnych materiałów (butelki plastikowe wypełnione grochem itp., pudełka rezonansowe z pojemników po jogurcie i inne);
- słuchanie niewielkich fragmentów utworów muzyki poważnej;
- rozpoznawanie instrumentów muzycznych;
- nauka śpiewania fragmentów piosenek z płyt (Wiktorii doskonale opanowała śpiewanie hymnu państwowego i innych pieśni patriotycznych);
- ćwiczenia oddechowe i relaksacyjne;
- zapraszanie gości ze szkoły muzycznej;
- udział we wszelkich warsztatach i wycieczkach ze znanymi Wiktorii dziećmi i nauczycielami.

ZAŁĄCZNIK NR 2

ARKUSZ OBSERWACJI DLA RODZICA

ANALIZA FORMUŁOWANIA INFORMACJI ZWROTNEJ¹

(dotyczącej oceny kształtującej z przedmiotu muzyka)

Data

Nauczyciel

Klasa

Informacja zwrotna formułowana przez nauczyciela w czasie lekcji została przekazana jako:

FORMA	UWAGI
stopień szkolny	
ocena szkolna (stopień+ komentarz)	
ocena punktowa	
komentarz	

Jeśli informacja zwrotna dotyczyła komentarza, to czy zawierał on informacje o:

Komentarz do oceny	UWAGI
Dobrze opanowanych umiejętnościach i sposobach zdobywania wiedzy muzycznej przez ucznia	
Słabo lub wręcz nieopanowanych umiejętnościach i sposobach zdobywania wiedzy muzycznej przez ucznia (problemy)	
Działaniach, które uczeń powinien/może podjąć, aby doskonalić w lepszy sposób opanowane umiejętności i sposoby zdobywania wiedzy muzycznej, które stanowiły jego problem	
Opis słowny został podany w sposób czytelny i zachęcający (zniechęcający) ucznia do pracy	
Opis słowny komentarza zawierał konkretne wskazówki do dalszej pracy ucznia	
Inne	

¹ Arkusz sporządzono na podstawie materiałów własnych pochodzących z kursu kwalifikacyjnego Zarządzania Oświatą – Wojewódzki Ośrodek Metodyczny Katowice 2018.

ZAŁĄCZNIK NR 3

EWALUACJA PROGRAMU NAUCZANIA

Ankieta dla nauczyciela

Numer i nazwa programu

Autor

Etap edukacyjny/klasa

Lp.	Wskaźniki	Tak	Nie	Ocena (1–6)	Komentarz do oceny
	Czy tytuł programu i jego przeznaczenie zawierają podstawowe informacje o etapie kształcenia?				
	Czy treści programu napisane są językiem zrozumiałym i są czytelne?				
	Czy program został napisany z uwzględnieniem aktualnej podstawy programowej?				
	Czy posiada elementy nowatorskie i ma autorski charakter?				
	Czy program nauczania może być zrealizowany w środowisku, w którym funkcjonuje szkoła?				
	Czy program uwzględnia specjalne potrzeby edukacyjne ucznia?				
	Czy program zawiera propozycje oceny ucznia?				
	Czy struktura i modułowy charakter zostały uwidocznione w programie?				
	Czy program odnosi się do zakresu kompetencji kluczowych?				
	Czy program zawiera elementy interdyscyplinarne?				

Referencje i zalecenia do programu

.....

.....

.....

podpis nauczyciela

VII. BIBLIOGRAFIA

- Borgensztajn J. i inni, *Wytyczne do tworzenia programów nauczania i scenariuszy zajęć/lekcji*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa (2018)
- Burowska Z., *Wprowadzenie w kulturę muzyczną*, WSiP, Warszawa (1991)
- Dadak-Kozicka K., *Śpiewajże mi jako umiesz, Muzykowanie w szkole według koncepcji Kodalya*, WSiP, Warszawa (1992)
- Dobrowolska M., *Wykorzystanie TIK w nauczaniu i uczeniu się uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa (2018)
- Dylak S., *Tworzenie programów nauczania w szkołach artystycznych ku praktyce refleksyjnej*, Centrum Edukacji Nauczycieli Szkół Artystycznych, Warszawa (2008)
- Hetman A., *Możliwości psychofizyczne uczniów z zaburzeniami a ocena szkolna* (w:) „Szkoła Specjalna” nr 3, (2003)
- Kielin J., (red.), *Rozwój daje radość*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk (1999)
- Kodály Z., *O edukacji muzycznej. Pisma wybrane*, red. M. Jankowska, Akademia Muzyczna im. Fryderyka Chopina, Warszawa (2002)
- Mikina A., Zajac B., *Jak wdrażać metodę projektu*, Impuls, Kraków (2006)
- Solecka B., *Ramowe wytyczne w zakresie treści niezbędnych w programie i scenariuszu*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa (2019)
- Sterna D., *Ocenianie kształtujące w praktyce*, Biblioteka Akademii SUS, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa (2006)
- Szymański M., *O metodzie projektów*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa (2010)
- Waluga A., *Pieśń ludowa fundamentem edukacji muzycznej*, Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego, Katowice (2005)
- Weiner A., Karol Szymanowski, *Edukacyjne inspiracje. Metoda projektów*, Wydawnictwo UMCS, Lublin (2008)
- Zaremba L., *Specjalne potrzeby rozwojowe i edukacyjne dzieci i młodzieży. Identyfikowanie SPR i SPE oraz sposoby ich zaspokajania*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa (2014)
- Zasoby internetowe/dokumenty elektroniczne (przypisy końcowe):
 1. <https://www.ore.edu.pl/wp-content/> Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem. Szkoła podstawowa. Muzyka. Ministerstwo Edukacji Narodowej. Ośrodek Rozwoju Edukacji. Warszawa <<https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/2018/03/podstawa-programowa-ksztalcenia-ogolnego-z-komentarzem.-szkola-podstawowa-muzyka.pdf>> [dostęp 12 czerwca 2019]
 2. Mapa drogowa UNESCO dla edukacji artystycznej przyjęta na Światowej Konferencji na temat Edukacji Artystycznej pod hasłem „Rozwijanie

- kreatywnych możliwości w XXI wieku”. Lizbona, 6–9 marca 2006 [dostęp 31 maja 2019]
3. <http://www.kulturalna.warszawa.pl/>. Mała Warszawska Jesień: Muzyczna gra terenowa. [dostęp 18 maja 2019]

Danuta Jeziorowska – absolwentka Akademii Muzycznej w Katowicach, nauczyciel dyplomowany I Uniwersyteckiego Liceum Ogólnokształcącego im. Juliusza Słowackiego w Chorzowie z wieloletnim stażem, altowiolistka, tutor uczniów z zakresu historii muzyki Ogólnopolskiej Olimpiady Artystycznej, animator artystycznych projektów dzieci i młodzieży, ekspert ORE ds. przedmiotów artystycznych w ramach projektu „Tworzenie e-materiałów dydaktycznych do kształcenia ogólnego”, autorka artykułów dot. życia muzycznego regionu wiążących się z bezpośrednio z przedmiotem i programem nauczania „Szkolny Music Box”.